

מעיינותיך

למחשבת חב"ד / גיליון 64 / ניסן ה'תשפ"א

3

**עבדים?
זנקו החוצה!**
על יציאת מצרים
שבכל יום

11

**קבלת עול
של בן חורין**
הרב אייל ורד בעקבות
המאמר "לא תהיה משכלה"

16

**החג שאין אומרים
בו שהיינו**
ספר חדש על
יום שביעי של פסח

24

**הקנאים, המסתגרים
וקטני האמונה**
פרשנות אקטואלית
למדרש מפורסם

3 יציאת מצרים שבכל יום ויום

משמעותה הרוחנית של יציאת מצרים בספרי המחשבה ובתורת חב"ד

11 מה לי רצון, מה לי תענוג

בעקבות המאמר "לא תהיה משכלה ועקרה בארצך"

16 החג שאין אומרים בו שהיינו

סקירה על הספר החדש מסדרת "ענייני דיומא" - על שביעי של פסח

24 ארבע מפלגות על שפת הים

פרשנות אקטואלית למדרש מפורסם, על פי שיחה של הרבי מליובאוויטש

30 מאבק על הזהות

שו"ת לב לדעת - מענה לשאלות בתניא

לעילוי נשמת הורינו האהובים

הרה"ח ר' שלום דובער בן הרה"ח ר' אברהם לויק ז"ל

רחל בת הרה"ח הרב שמואל נוטיק ז"ל

ר' שלמה זלמן הלוי בן הרב יוסף זרח פרידמן

בלומה בת ר' מנחם מענדל ונגר

הונצחו עלידי בניהם שמואל

ורעייתו טליה, וצאצאיהם: מוריה,

אפרת, שלומית, ריעות ושלום שלמה

סלבין

לעילוי נשמת הרה"ח התמים

ר' זלמן מרדכי ע"ה בן הרה"ג הרה"ח

הרה"ח ר' אליהו ורבקה ע"ה לויין

נלב"ע ט"ז תשרי ה'תשס"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

ולעילוי נשמת ד"ר שפרה נחמה בת

ר' מנחם מענדל הלוי ודבורה ע"ה לויין

נלב"ע י"ז כסלו ה'תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

יוצא לאור על ידי ספריית מעיינותיך ת.ד. 36251 ירושלים

www.toratchabad.com

להצטרפות למנוי: 072-2792066

לשליחת תגובות בפקס: 072-2792060

לתגובות ולקבלת הגליון בדוא"ל: orvechayoot@gmail.com

עריכה: הרב יהודה כהן, הרב ישראל לב,

הרב יצחק קפלן, הרב משה שילת

ציור השער: יהושע ויסמן

יציאת מצרים שבבל רור ורור ובבל יום ויום

מה נשתנתה יציאת מצרים מכל שאר הניסים והנפלאות שנעשו לעם ישראל, עד שנקבעה כ"יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו"? כיצד ניתן לראות את החירות מהשעבוד, שבאה על ידי נס חד־פעמי, כפעולה נמשכת? ומדוע מי שיצא מ'מצרים' אתמול, חייב לצאת שוב ממצרים ביום המחרת? * עומק משמעותה של יציאת מצרים בספרי המחשבה ובתורת חב"ד

הרב אפרים מינץ

אמנם, זכירת יציאת מצרים והמסתעף ממנה אינה מוגבלת לימי הפסח בלבד. התורה מחייבת אותנו לזכור ולציין את צאתם של בני ישראל ממצרים באופן תמידי, בכל יום, פעמיים ביום - בערב ובבוקר; מהכתוב (שמות יג, ג): "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים" למדים אנו ש"מזכירים יציאת מצרים בכל יום". יתירה מזו דרש בן זומא על הפסוק "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך": "ימי חיך - הימים, כל ימי חיך - הלילות". וכך נפסקה ההלכה: "מצות עשה מן התורה להזכיר את יציאת מצרים בכל יום, ביום ובלילה". הזכרה זו באה גם לידי ביטוי מעשי,

חג הפסח מזכיר לנו את יציאת בני ישראל מארץ מצרים בט"ו בניסן, בשנת ב' אלפים תמ"ח לבריאת העולם, וכך נקבע שמו עלידי אנשי כנסת הגדולה - "זמן חרותנו". הגאולה ממצרים באה לידי ביטוי במשך ימי הפסח, ובמיוחד בליל הסדר, כאשר במהלכם אנו מקיימים את המצוות המיוחדות לליל הסדר, דורשים בטעמיהן ומספרים בארוכה את פרשת השעבוד והחירות ממצרים. הנהגה זו נועדה להמחיש את העבדות והשעבוד של אבותינו במצרים, ולהבין ולהרגיש את גודל הנס ביציאה ממצרים עלידי הקב"ה בכבודו ובעצמו.

ייחודה של מצות זכירת יציאת מצרים מוצא ביטוי בדברי ספר החינוך (מצוה כא): לספר בענין יציאת מצרים בליל ט"ו בניסן, כל אחד כפי צחות לשונו, ולהלל ולשבח לשמו יתברך על כל הנסים שעשה לנו שם... ואינו מן התימה אם בא לנו מצוות רבות על זה, כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו. ועל כן אנו אומרים לעולם בברכותינו ובתפלותינו: זכר ליציאת מצרים, לפי שהוא לנו אות ומופת גמור בחידוש העולם, וכי יש אלוקה קדמון חפץ ויכול, פועל כל הנמצאות הוא, ובידו לשנותם כפי שיחפוץ בכל זמן מהזמנים, כמו שעשה במצרים ששינה טבעי העולם בשבילנו, ועשה לנו אותות מחודשים גדולים

במה נשתנתה פרשת גלות וגאולת מצרים מיתר הפרשיות העצובות במשך ההיסטוריה של עם ישראל? הרי רבות התקופות בהן נאלצו בני ישראל להתמודד מול קשיי השעבוד לשלטונות זרים עד שהושיעם ה' מצרתם, ולמרות זאת לא מצינו חובה להזכיר ולחוות אותן כפי שצריכים לזכור ולחוות את יציאת מצרים

ועצומים.

נמצאנו למדים, אפוא, שמצות זכירת יציאת מצרים תופסת מקום מרכזי בתורה. דבר הבא לידי ביטוי בהגדרתה כ"יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו", שחייבים להזכירו בכל דור ודור ובכל יום ויום, ולא עוד אלא שהזכרה זו צריכה להתבטא גם ברגש האדם, בכל זמן ובכל מקום - "לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים".

האמנם נס חד-פעמי?

נשאלת השאלה: מה עניינה של הזכרה תכופה זו? במה נשתנתה פרשת גלות וגאולת מצרים מיתר הפרשיות העצובות שהתרחשו במשך ההיסטוריה של עם ישראל? הרי רבות התקופות בהן נאלצו בני ישראל להתמודד מול קשיי הגלות והשעבוד

כדברי הרא"ש בתשובותיו (כלל כד ס"ב): "הרבה דברים צוה הקב"ה לעשות זכר ליציאת מצרים, כגון הפרשת בכורות וכל המועדים... שציווה הקב"ה לעשות המעשה, ומתוך כך אנו זוכרין יציאת מצרים".

[נכון, אמנם, שאינו דומה אופן הזכירה בליל הפסח, שבו יצאו בני ישראל ממצרים, לזה של כל ימות השנה. ההבדל בא לידי ביטוי בכך שבשאר ימות השנה די בזכירה מועטת כפי שהיא אמורה בקריאת שמע ובתפילה, בעוד שבלייל התקדש החג, "בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך", אין יוצאים בהזכרה זו ידי חובת הסיפור ביציאת מצרים, אלא החובה לספר באריכות, גם לאחרים, את

סיפור ההשתלשלות של גלות מצרים והגאולה ממנה, ולהתנהג דרך חירות "זכר ליציאת מצרים" שהתרחשה באותו לילה].

בנוסף לכך, הדגישו חז"ל את הצורך לחוות מחדש את הגאולה משעבוד מצרים באופן אישי. לא די בהזכרה כללית של נס יציאת מצרים, אלא החובה שירגיש האדם את יציאת מצרים בחייו הפרטיים, שידמה בעיניו כאילו הוא עצמו יצא היום ממצרים.

דבר זה למדו חז"ל מהדגשת הכתוב (שמות יג, ח): "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים", ועל פיו קבע התנא במשנתו (פסחים קטז, ב):

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים.

היתה צריכה להמשיך

בפעולתה כל

הלילה, ואילו מיד

כשפסקה - "וישב הים

לאיתנו - לתקפו הראשון". הדבר

דומה לזריקת אבן מלמטה למעלה נגד

טבעה המקורי; כל עוד קיים בה כח הזורק,

תמשיך האבן לעלות למעלה. ברגע שבו פג

הכח הזה, תיפול האבן למטה, כפי תכונתה.

אמנם, הסוג השני מהווה פעולה נסית חד-

פעמית שאינה דורשת כח על-טבעי ממושך,

שכן, עם סיום הפעולה הנסית ממשיך הדבר

להתנהל בתוך גדרי והגבלות הטבע. מטרת הנס

היא לחולל שינוי ממצב טבעי אחד למצב טבעי

אחר באמצעות הנהגה נסית. ברגע שנשלמה

המטרה שלשמה התרחש הנס מעיקרו - ממשיך

המצב הטבעי המחודש להתקיים כפי טבעו

ותכונתו, מבלי שיזדקק לשם כך להנהגה על-

טבעית ממושכת.

הנס של יציאת מצרים היה, לכאורה, מהסוג

האחרון; הצורך לנס היה כדי שבני ישראל יצאו

משעבוד מצרים, מאחר שעל-פי טבע לא היה

באפשרותו של עבד אחד לברוח משם. אולם

הנס התבטא ברגע היציאה בלבד, שכן לאחר

צאתם ממצרים לא היה, לכאורה, שום צורך בנס

ממושך בהיותם כבר בני-חורין, והחירות הרי

איננה תופעה נסית המנוגדת לדרכי הטבע, כי

אם תופעה טבעית ורגילה בעולם. סביר להניח,

אם כן, שמאז ש"הוציאנו מעבדות לחירות", היו

בני ישראל נשארים במצב של חירות טבעית,

גם מבלי שתמשך הפעולה הנסית של יציאת

מצרים, כפי שאכן היה מצבם טרם שנשתעבדו

במצרים, גם בלעדי הנהגה נסית.

מעתה מתעוררת התמיהה: מפני מה לא

מספיק להתייחס אל יציאת מצרים כאל מאורע

היסטורי חד-פעמי ולציין אותו בצורה כזאת,

מאמות ושלטונות זרים, עד שבסופו של דבר הושיעם ה' מצרתם, ולמרות זאת לא מצינו חובה להזכיר ולחוות אותן כפי שצריכים לזכור ולחוות את יציאת מצרים, ומה גם בתור 'סוד' ו'עמוד' בתורתנו ואמונתנו!

מצינו, אמנם, בתורה חיובים לזכירות נוספות, כגון זכירת מעמד הר סיני, מעשה עמלק, מעשה מרים, מעשה העגל, שגם אותן "מצוות עשה של תורה" יש לזכור בכל יום. קיים, בכל זאת, הבדל יסודי ביניהן לחיוב זכירת יציאת מצרים, שבו מחוייב כל אחד "לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים!" - תופעה שלא מצינו כמותה בשאר הזכירות.

זאת ועוד: מזה שהתורה מחייבת את האדם בכל דור לראות את עצמו כעבד שיצא זה-עתה משעבוד מצרים, ולחוות תחושה זו מחדש - יש מקום להסיק שהנס שהתרחש עם יציאת אבותינו ממצרים נמשך תמיד, שבגלל זה יש צורך לשים דגש על כך ולהזכירו מדי יום.

אך קביעה זו תמוהה ביותר, ובהקדים:

הנהגה נסית עשויה להתקיים בשני סוגים: הסוג האחד הוא שדרכו נוצר מצב בעולם העומד בניגוד לחוקי הטבע, בדוגמת הנס של קריעת ים סוף שעמדו המים וניצבו כחומה היפך טבעם. אמנם, קיים סוג שונה בנסים שאינו יוצר מצב על-טבעי. פעולת הנס אינה אלא שעל-ידה השתנה המצב, ממצב אחד למשנהו, באופן נסי, אך לא התחדשה תופעה על-טבעית ממושכת. נס מסוג זה מהווה פעולה חד-פעמית, אשר עם סיומה ממשיך המצב המחודש להתקיים בהתאם לטבע העולם.

ההבדל בין שני הסוגים הוא: הסוג הראשון, דרכו נוצר מצב על-טבעי ממושך כקריעת ים סוף, דורש כח תמידי להפעילו. שכן, כל עוד הנס בתוקפו הרי זה שידוד מערכות הטבע, ושינוי טבע זה יכול להתקיים רק מצד הכח האלקי העל-טבעי הגורם אותו. נס קריעת ים סוף התקיים באמצעות הכח האלוקי שהתלבש ב"רוח קדים" ופעל את אותו שינוי. הרוח-קדים-עזה, אם כן,

מלכיות, דמאי שנא מלכות מצרים משאר מלכיות? ודברי הבאי הם, כי כאשר יצאו ישראל ממצרים קבלו הטוב בעצם, עד שהיו ראויים בעצמם להיות בני חורין מצד מעלתם.

וזאת המעלה עצמית לישראל שהם ראויים להיות בני חורין מצד עצם מעלתם. ודבר מקרי לא יבטל דבר עצמי כלל, כי עדיין על ישראל המעלה... כי אחר שהוציא הקב"ה את ישראל ממצרים ונתן אותם בני חורין, ולא עוד אלא אף מלכים, שנאמר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", זה השם הוא לישראל בעצם, והמעלה והחשיבות שיש בזה לא נתבטל בגלותם שהוא במקרה. ולפיכך אומרים חכמי ישראל כל ישראל בני מלכים הם אף בגלותם... ואין ספק שכמה דברים נמשכים אל ישראל מן המעלה והחשיבות אחר שהם בני חורין בעצם.

זאת אומרת: מן היום שבני ישראל יצאו ממצרים, מ"בית עבדים", יצאו מגדר 'עבדות' ונעשו בני-חורין. אמנם, המעבר מעבדות לחירות לא היה תופעה חד-פעמית. חירות חד-פעמית אינה מבטיחה חירות עולמית-נצחית, שכן, כעבור זמן תיתכן שוב השתעבדות נוספת. מה שהתרחש בצאת בני ישראל ממצרים היתה התחלה של הנהגה נסית, שהחלה עם הפדייה ממצרים ונמשכת מאז, בכל עת ובכל שעה, בחירות על-טבעית ממושכת של עם ישראל, בכל הזמנים ובכל המקומות. מאז כבר אין אפשרות לשום אומה בעולם, חזקה ככל שתהיה, לשעבד את בני ישראל, בהיותם מעל גדרי והגבלות הטבע, מנוהלים בהנהגה אלוקית-נסית תמידית.

הנהגה נסית זו מוכרחת, אפוא, להימשך ללא הרף. אילו היתה נפסקת, ח"ו, היתה מתחדשת האפשרות למצב בו "אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים (היינו) לפרעה במצרים". צא ולמד עד היכן הגיעו היוזמות של האומות והשלטונות למיניהם להכניע, להשתלט ולשעבד את עם

כפי שאכן מציינים נסים רבים אחרים שאירעו בתולדות עם ישראל? אילו היתה יציאת מצרים נס ממושך, היה מקום להזכירו ולחוותו מחדש בכל עת ובכל שעה. לשם מה, אמנם, יש צורך בזכירה וחוויה תמידית של יציאת מצרים, בעוד שהנס הסתיים לפני אלפי שנה!?

השאלה מקבלת משנה תוקף לאור הנוסח של הברכה המופיעה במשנה (פסחים קטז, ב), אותה אנו מברכים בליל הסדר: "אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים". כלומר, חז"ל תיקנו הלל והודאה להקב"ה על כך שגאל אותנו ממצרים, ומברכים על כך בשם ומלכות. קביעה דומה מצינו בגמרא שם: "אמר רבא: צריך שיאמר ואותנו הוציא משם", ופירש הרשב"ם: "שצריך להראות את עצמו כאילו יצא משם, שאף אותנו גאל הקב"ה". ואינו מובן: אם כי יש לגאולת מצרים השלכה על כל הדורות הבאים בעקבותיה, שכן, "אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים", בכל זאת, הדורות הבאים אינם חשים את היציאה מעבדות לחירות כפי שחוו אותה אבותינו. כיצד ניתן, אם כן, להשוותם זה לזה ולברך עליהם בחדא מחתא? ולא עוד, אלא שאף מקדימים "גאלנו" ל"גאל את אבותינו"?

תהליך ממושך שטרם הסתיים

הביאור לכך, ניתן בדברי המהר"ל מפראג במענה לשאלה נוספת (גבורות ה' פס"א, וראה גם שם פנ"ב, זח"ב מ, א):

יש מקשים: מה הועיל לנו היציאה [ממצרים], הרי אנו משועבדים בשאר

ישראל לדורותיו. בעוד שבני ישראל שרדו, מאז היותם לעם עד היום הזה, נגד אלו שעמדו עליהם לכלותם, הרי רוב האומות הללו לא האריכו ימים, והם מוזכרים כיום רק בספרי ההיסטוריה שבעולם.

מן האמור ניתן אפוא להסיק שיציאת מצרים אינה רק מאורע היסטורי חד־פעמי שאירע בעבר, אלא מאורע וחוויה תמידית המתרחשת בכל דור ודור ובכל יום ויום. ההנהגה הנסית של הקב"ה, המבטיחה את קיומו העל־טבעי של עם ישראל מול אלו השואפים לשעבדו, ממשיכה בתגופתה גם בימינו אלה. ולא עוד אלא שעובדת הימצאו של עם ישראל בגלות אינה פוגמת את מציאותו העצמית כבני

חורין, בגלל החירות שניתנה לבני־ישראל בימים ההם ונתונה להם באופן תמידי בכל עת ובכל מקום.

חירות תמידית זו מאפשרת לכל אחד ואחת מישראל כיום לנהל את אורחות חייו היום־יומיים, מעל ומעבר להגבלות הקיימות בעקבות הגלויות והשעבודים למיניהם, והיא אכן המחייבת את האדם לזכור ולחוש באופן תמידי כאילו זה עתה נעשה לבן־חורין - "לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים".

הדבר משתקף גם באופן בו מתאר הכתוב את מסעות בני־ישראל בצאתם ממצרים (במדבר לג, א): "אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים", מסעי - לשון רבים. ותמוה הדבר: בני ישראל הרי יצאו ממצרים במסע אחד בלבד - המסע מרעמסס לסוכות, ואילו שאר המסעות היו לאחר שכבר יצאו ממצרים. מפני מה,

מה שהתרחש בצאת בני ישראל ממצרים היתה התחלה של הנהגה נסית, שהחלה עם הפדייה ממצרים ונמשכת מאז, בכל עת ובכל שעה, בחירות על־טבעית ממושכת של עם ישראל, בכל הזמנים ובכל המקומות. מאז כבר אין אפשרות לשום אומה בעולם, חזקה ככל שתהיה, לשעבד את בני ישראל

אם כן, נאמר "מסעי" לשון רבים? ההסבר לכך הוא, כאמור, שיציאת מצרים אינה ולא היתה יציאה חד־פעמית, כִּי־אם יציאה תמידית ונמשכת. זהו, אפוא, תוכן מ"ב המסעות של בני־ישראל ממצרים עד ארץ טובה ורחבה. מסעם הראשון, אף שיצאו בו ממצרים, נחשב עדיין, לגבי דרגה נעלית יותר, 'מצרים'. לפיכך נזקקו בני ישראל למסע נוסף כדי לצאת גם מ'מצרים' זה, עד שהגיעו בסופו של דבר לתכלית העילוי בירדן יריחו. ושלמות "ירדן יריחו" תהיה בכיאת במשיח, שעליו הכתוב אומר (ישעיה יא, ג) "והריחו ביראת ה'", "דמורח ודאין" (סנהדרין צג, ב).

פירוש דומה מצינו בלשונו של הכתוב אודות הגאולה

העתידה (מיכה ז, ט): "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"; "כימי" - לשון רבים, אף שהיציאה ממצרים עצמה ארכה רק יום אחד (ראה זח"ג קעו, א), כפי שנאמר במצות זכירת יציאת מצרים: "זכור את היום הזה (לשון יחיד) אשר יצאתם ממצרים". אמנם, עליפי האמור מבואר הדבר, שכן היציאה ממצרים לא היתה אירוע חד־פעמי, כי אם חוויה נמשכת של השתחררות עם ישראל מגדרי והגבלות הטבע, גדרים והגבלות הנותנים מקום להשתעבדות נוספת. כפי שכותב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע (ד"ה כימי צאתך, תש"ח):

כימי [צאתך מארץ מצרים] לשון רבים. מזמן יציאת מצרים עד גאולה העתידה

בו הנפש הבהמית מגבילה ומסתירה על הנפש האלוקית. הדבר מוסבר על-ידי אדמו"ר הזקן בספר התניא (פרק מז):

והנה בכל דור ודור וכל יום ויום חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים. והיא יציאת נפש האלקית ממאסר הגוף... ליכלל ביחוד אור אין סוף ב"ה על ידי עסק התורה והמצוות בכלל, ובפרט בקבלת מלכות שמים בקריאת שמע, שבה מקבל וממשיך עליו יחודו יתברך בפירוש באמרו ה' אלקינו ה' אחד.

ההסבר לכך: האדם מורכב מגוף גשמי וחומרי ומנשמה שהיא "חלק אלוקה ממעל ממש". את ירידת הנשמה והתלבשותה בגוף יש לראות כירידה "מאיגרא רמה לבירא עמיקתא". הנשמה האלוקית אינה יכולה להתלבש בגוף החומרי של האדם כ-יאם על-ידי 'ירידה' המחוללת שינוי מהותי במצבה של הנשמה, כך שאין להשוות את מצבה כפי שהיא למעלה למצבה שבו היא מתלבשת בגוף. נוסף לכך, כאשר היא יורדת למטה, מסתיר ומחשיך הגוף את אורה של הנשמה, והאדם עצמו כפוף ומשועבד למושגי הגוף. המצב בו נמצאת הנשמה מתואר, אפוא, כ'גלות' וכ'מאסר' קשה - בחינת "גלות מצרים" של הנשמה הנתונה בגוף. בדוגמת אדם הנמצא בגלות ובשביה, שהוא מצטמצם ומתכווץ ואין ביכולתו להתבטא כלל, כך גם יש לראות את הנפש האלוקית, הנמצאת בגלות מצרים הרוחנית. שכן, בהיות הנשמה ב'גלות', אין היא יכולה להגשים את רצונותיה ושאיפותיה, לבטא את עצמה ואת מהותה האלוקית. הנשמה שואפת, אפוא, בכל עת ובכל שעה, להתעלות ולצאת מכל המיצרים והגבולים של הגוף.

"יציאת נפש האלקית ממאסר הגוף" - מסביר אדמו"ר הזקן - היא "ליכלל ביחוד אור אין סוף ברוך הוא על ידי עסק התורה והמצוות בכלל". בשעה שהאדם מקיים את רצונו של הקב"ה, אם בעסק התורה או בקיום המצוות, הוא יוצא מהמיצרים והגבולות של הגוף ומאפשר לנשמתו

לבוא במהרה בימינו אמן הם ימי צאתך מארץ מצרים...

התהליך הממושך של היציאה משעבוד מצרים, שהחל עם צאתם של אבותינו ממצרים בשנת ב'תמ"ח ונמשך במשך כל הדורות, עומד להסתיים עם בוא הגאולה האמיתית והשלימה בקרוב.

מעתה יובנו דברי חז"ל (שם) שיזכירו יציאת מצרים גם בימות המשיח; עם היותה של הגאולה העתידה שלא בערך לגאולת מצרים, בהיותה גאולה שאין אחריה גלות, בניגוד לגאולת מצרים שהיו אחריה גלויות נוספות, יזכירו יציאת מצרים גם בימות המשיח. הסיבה לכך היא מכיוון שגאולת מצרים מהווה פתיחת הצינור לכל הגאולות, כולל הגאולה העתידה. אילו זכו, היו בני ישראל נכנסים אז תיכף לארץ ישראל בגאולה שלימה, אולם מחמת עניינים צדדיים לא התקיים הדבר לפועל. אבל, לאמיתו של דבר, שלימות היציאה ממצרים היא ימות המשיח. ולזאת, התקופה שבין גאולת מצרים לגאולה העתידה היא, אכן, התהליך הממושך של "ימי צאתך מארץ מצרים". ולכן "מזכירין יציאת מצרים (גם) לימות המשיח".

לצאת מהמאסר בכל יום ויום

היציאה המתמדת ממצרים אינה מוגבלת להנהגה הנסית התמידית של הקב"ה, ולא בכך היא מסתכמת. מזה ש"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", מוכח שעל האדם מוטלת החובה לצאת בעצמו ממצרים. יציאת מצרים צריכה, אם כן, להתבטא בחייו הפרטיים של האדם, ולהשתקף בהנהגתו היום-יומית בעבודתו לקונו.

ביאור הדבר: "מצרים" הוא מלשון מיצר וגבול. כשם שבגלות מצרים היו בני ישראל לחוצים מהמצריים, כך גם יש לראות את גלות מצרים ברוחניות, המצב

לבטא את שאיפותיה. הוא נותן מקום עבור נשמתו להזדהות ולהתאחד עם הקב"ה, ובכך הוא מוציא את נשמתו מן ה'גלות'.

יציאת הנשמה ממצריו וגבוליו של הגוף נפעלת במיוחד - כהמשך דברי רבינו הזקן - על-ידי "קבלת מלכות שמים בקריאת שמע, שבה מקבל וממשיך עליו יחודו יתברך". כאשר האדם קורא את קריאת שמע בכל יום, חוזרת על עצמה "יציאת מצרים" מחדש. שכן, בעת קריאת שמע, כאשר הוא מקבל על עצמו עול מלכות שמים, הרי הוא משחרר את עצמו מהעולם, מהגבלותיו ומיצריו, ומקשר את עצמו לה' אחד.

אכן, משמעותה של "יציאת מצרים" בחיי היום יום היא - ההשתחררות משעבוד האדם לגופו ונפשו הבהמית, מהשתעבדות לדרישות הגופניות ומהסביבה החומרית. שכן, האדם עלול להיתקל בכל עת ב'מצרים' המכבידים עליו את קיום התורה והמצוות. לפיכך נצטווה כל אחד: "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים - כל ימי חייך". זכירה המלמדת את האדם ומעניקה לו את הכח להתנהג על-פי התורה בחיים של חירות אמיתית, מעל ומעבר להגבלות שנוצרו בעקבות העבדות והשעבוד של 'מצרים' שלו. חירות זו באה על-ידי הישמעות לקריאה הנצחית של ה': "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים... והייתי לכם לאלקים". קריאת קודש זו מתבטאת, אפוא, כבימי יציאת מצרים, בקבלת התורה וקיום המצוות.

מעשה מובנת היטב הגדרתה של מצות זכירת מצרים כ"יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו"; יהיה אשר יהיה מצבו של האדם, חייב הוא להזכיר יציאת מצרים בכל יום. זכירה זאת צריכה ליצור שאיפה תמידית לחירות מכל מיני השעבודים וההפרעות העומדים בדרכו, ולעלות מעלה מעלה, עד אשר ישמע וירגיש את הקריאה הנצחית של "אנכי ה' אלקיך".

בחיפזון ובקפיצה

מכאן באים אנו להוראה נוספת מ"זמן חרותנו", לגבי תהליך השחרור הפרטי של כל אחד ואחת מישראל, בכל הדורות

והמצבים בהם הם נמצאים:

אחד הדברים

הבולטים המאפיינים את

המאורע ההיסטורי של יציאת בני

ישראל ממצרים הוא - המהירות והזריזות

הבלתי-רגילה בתהליך השחרור. לאחרי שנים רבות של גלות, במהלכה נשתעבדו בני ישראל לאומה שפלה ב"ערות הארץ", תחת שלטונו המוחלט של פרעה הרוחץ בדמם של ילדי ישראל, נתונים תחת עול גזירותיו ושבורים מעבודת הפרך שהטיל עליהם, בארץ שאף עבד אחד לא יכול היה להימלט ממנה - סביר להניח שהשחרור יתפרס על פני תקופה ארוכה, בשלבים שונים ובתהליך ממושך. אולם היציאה ממצרים היתה באופן שונה לגמרי, שכן, לפתע נשבר שלטון פרעה, בני ישראל יצאו ביד רמה וברכוש גדול על צבאותם - כתיאור הכתוב: "כי בחפזון יצאת מארץ מצרים". משום כך נקבע גם שם החג - "חג הפסח", שהוא (גם) מלשון דילוג וקפיצה (ראה פרש"י שמות יב, יא).

כמו כן הגאולה הרוחנית, גם היא התרחשה, תוך תקופה קצרה, מן הקצה אל הקצה: עובדת הימצאם של בני ישראל במצרים השפיעה עליהם להיות שקועים במ"ט שערי טומאה, עד למדרגת עבודה זרה רח"ל. העבדות והשעבוד הגיעו למידה כזו, שהיו ביניהם כאלו שסירבו לצאת ממצרים. והנה לפתע נגלה עליהם הקב"ה בכבודו ובעצמו, "בעצם היום הזה", וברגע שהגיע הקץ "לא עיכבן המקום כהרף עין". תוך שבועות ספורים כבר עמדו לפני הר סיני ונתרוממו לדרגת חירות אמיתית, לחזות במעמד הנשגב של מתן-תורה, כאשר הקול "אנכי ה' אלקיך" יוצא מפי הגבורה.

ומכאן - ליציאת האדם מ'מצרים' הפרטית שלו; גם בתהליך השחרור של הנשמה קיימת

נעלית ככל שהיתה הדרגא אליה הגיע האדם ביום אתמול, מהווה היא 'מיצר' לגבי הדרגא שאליה הוא צריך להגיע היום. ולא עוד אלא שגם מן המצב החדש יהיה צורך וחובה לצאת ביום שלאחריו. עבודת ה' בשלימות דורשת מן האדם לא לעמוד בדרגא אחת, נעלית ככל שתהא, אלא להמשיך ולהשיג דרגא נעלית יותר.

הדבר בא לידי ביטוי בתורתו של הבעש"ט על דברי משה רבנו (שמות ג, ג) "אסורה נא ואראה גו'": אין לאדם להסתפק במעמד ומצב שבו הוא נמצא, אלא עליו לשאוף תמיד לקיים את "אסורה מכאן להתקרב לשם", להיות במצב של עליה תמידית כדי להגיע לדרגא נעלית יותר מזו שהוא עומד בה כיום. לשם כך הצריכו חז"ל להזכיר את יציאת מצרים בבוקרו של כל יום, אף שכבר הזכירוהו בתפילת ערבית לפני כן - כדי להמחיש את ההשתחררות המתמדת מהפרעות העומדות בדרכו של האדם בעבודתו לקונו.

משל למה הדבר דומה: כאשר האדם גדל ומתבגר - עליו להחליף את לבושו, ואילו כאשר הוא ממשיך ללבוש את לבושו הקודמים, אף שבעבר הלבושים התאימו עבורו ואף הוסיפו לו פאר וכבוד, כעת, לא זו בלבד שאינם מתאימים לו ואינם מוסיפים לו כבוד, אלא ההפך הוא הנכון - הם שמים אותו ללעג ולצחוק בעיני הבריות, בראותם אדם מבוגר לובש בגדי ילדים. והוא הדין בנמשל, ביחס למצוות המהוות מלבושים רוחניים לאדם: ככל שהאדם מתבגר וגדל מבחינה רוחנית, כך עליו להגדיל את מלבושו הרוחניים. 'מידת' קיום המצוות שלו בעבר אינה מתאימה למצבו הנוכחי.

גם כאשר האדם התעלה ממצבו והתגבר על המגבלות שהיו לו בעבר, והדבר נחשב לו ל"יציאת מצרים", ביום הבא מהווה מצב זה עצמו בחינת "מצרים", ועליו להוסיף ולהתעלות עליו. כך יוצא האדם באופן תמידי ממצרים.

האפשרות

של קפיצה ודילוג. תוך זמן קצר, מסוגל האדם להפוך את מעמדו ומצבו מן הקצה אל הקצה בפועל. לכל אדם ניתן הכח והיכולת לעבור ממצב שפל ככל שיהיה, מצב של עבדות ושעבוד עמוק, למצב של עצמאות רוחנית מוחלטת - חירות אמיתית, וזאת על-ידי שהאדם מוציא את עצמו מתחת סבלות 'מצרים' הפרטי שלו, ומביא את עצמו למעמד מתן תורה שלו, למצב של התגלות אלוקית בנפשו.

להתאים את ה'לבושים'

אולם, אם כבר מתאמץ האדם, ומצליח להתגבר על הפרעות העומדות בדרכו בעבודתו לקונו, עד שאכן מגשים את "יציאת מצרים" בחייו הפרטיים - איך יתפרש החיוב התמידי של יציאת מצרים כלפי אותו אדם? כיצד תובעים מן האדם "לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים", בעוד שהוא כבר אינו נמצא ב'מצרים' כדי לצאת ממנה?! לשון אחר: אם הזכירה של אתמול, על כל המסתעף ממנה בעבודתו לקונו, היתה כל כך טובה ומועילה, מדוע יהיה צורך ביום המחרת לשוב ולהזכיר ענין זה שנית, ומפני מה מחייבת אותו התורה שוב ביום המחרת "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים - כל ימי חיך"?!

אלא שבהתחשב במהלכי האדם והשינויים המתחוללים בו מיום ליום, ולאור העובדה שבכל יום ויום מקבלת הנשמה כחות חדשים, כך שבכל יום היא מתחדשת עם בחינות חדשות שלא היו בה ביום הקודם - מובן שבכל יום יש לראות את האדם בדרגא אחרת מזו שהיה בו אתמול. ולזאת, מאחר שהגיע יום חדש, הרי

מה לי רצון, מה לי תענוג...

בין מצרים להר סיני, ובין הירות לקבלת עול
- בעקבות מאמר הרבי "לא תהיה משכלה ועקרה בארצך"
הרב אייל ורד

הבכיות העצמות של רבנו ממש קורעים הלב, אף לב האבן. השתדל להתאפק בכל כוחו ולא יכול, והדמעות ניגרו על השולחן. וכל דבר יצא מתוך פנימיות עומק הנשמה. "לא הבנתי אף פעם מה זה הזות הנפש ומרירות של עומק פנימיות הנפש. אין להעלות על הכתב ואין בכוחי לתאר את מה שראיתי והרגשתי. דיבר איך שצריכים לייקר כל רגע, מה היו יכולים לעשות ומה עושים..."

"האמת אגיד לכם, שאיני יודע לכתוב מה שמעתי, כי כל כך היו הבכיות העצמות שלו מתוך תוכיות לב ונשמה, וכל כך היינו בהתפעלות און צורירט [=נרעדים ונרעשים] עד שאיני יודע בדיוק המילים, אבל הכוונה ברורה לי שכל רגע ושעה ויום יקר..."

"והעיקר הוא מה שלא נמסר כדיבור. עמדתי על ידו ממש וראיתי את ההתאפקות וההתאמצות שלא לגלות את הצער והמרירות ושלא לבכות כל כך, אבל גדל מאוד הפנימיות על כל מעצורי הנפש. אחרי

"ווען מען פרעגט אים וואס איז בא דיר מיטן בארצך, שרייט ער אויס במר נפשו: וואס מיר רצון, וואס מיר תענוג, וואס מיר אהבה, וואס מיר יראה?! [=כאשר שואלים אותו מה עם מצבך הרוחני, זועק הוא: מה לי רצון, מה לי תענוג, מה לי אהבה, מה לי יראה?!] כיצד יכול לחשוב על ענינים של מדרגות, בה בשעה שצריך לעמוד על המשמר שלא יעבור אפילו רגע אחד במצב של מרידה במלכות ח"ו, מצד החיסרון במילוי השליחות ברגע זה!"

משפטי הזעקה הללו חתמו את המאמר שהשמיע הרבי מליובאוויטש בהתוועדות בשנת תשי"ב, מאמר שנודע על שם הפסוק הפותח אותו: לא תהיה משכלה ועקרה בארצך. הד מסוים לרגעי הרטט באותה התוועדות נוכל למצוא בתוך מכתב ששיגר אחד הנוכחים, החסיד ר' משה גוראריה, לידידו, ובו תיאר את המעמד:

"בשבת קודש היתה התוועדות. היה מאמר על הפסוק לא תהיה משכלה ועקרה וכו' את מספר ימך אמלא, והרבה דברי תורה.

המאמר, כמה רגעים לא יכול היה להירגע וניגב הדמעות..."

אנו, הלומדים את הדברים מתוך הכתב ממרחק הזמן, יכולים להתעמק כראוי גם בתוכנו העמוק והיסודי של המאמר. המאמר מיוסד על הפסוק "לא תהיה משכלה" שבפרשת משפטים, אולם דומה כי נוגע גם בסוגיות היסוד של החירות ושל יציאת מצרים, שהרי פרשת משפטים כולה היא ה"לעומת זה" של מצרים. מצרים משעבדת, ופרשת משפטים מצווה אותנו להיזהר משעבוד. מצרים מנותקת מהבורא, ובפרשת משפטים נשמעת היטב עד דורנו האמירה של עם ישראל "נעשה ונשמע". מצרים נעדרת משפט וחוק ותיקון, ובה 'כל דאלים גבר' והחזק יכול לשעבד את החלש, ופרשת משפטים מצווה על סדר מתוקן, על יושר ועל משפט.

לאור ההקשר הזה יש לראות גם הברכה הזו שנאמרת בסיום פרשת משפטים, "ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך, לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימך אמלא", כמתייחסת להבדל העצום במעמדם של בני ישראל היוצאים מעבדות לחרות. הברכה הזו מתארת למעשה מבנה שלם של מערכת יחסים מיוחדת בין ישראל ההופכים לבני חורין ובין הקב"ה הפודה אותם מבית עבדים. למעשה מדובר כאן על שתי תנועות מנוגדות, אותן מתאר הרבי במאמר המופלא הזה. ננסה לדלות מעט מן האור, בכחינת פתח דבר יאיר, מתוך דברי הרבי, כדי לשרטט מהי חירות אמיתית ומהי התביעה שתובעים מכל אחד מאתנו.

כשהקב"ה 'מתפרץ' אל הפסוק

הפסוקים עצמם, אותם ציטטנו לעיל, מעוררים תמיהה. תוך כדי דיבור עוברת התורה מלשון נסתר, "וברך את לחמך ואת מימך", לגוף ראשון נוכח, "והסירותי מחלה מקרבך", והכל באותו הפסוק.

תחילה מדברים הפסוקים, כמו בכל התורה, בגוף שלישי. משה רבנו מתאר לנו את ברכת ה' שתחול עלינו אם נשמור את מצוותיו של הבורא, "ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך". משה מתאר ומספר לנו על השכר שייתן לנו הקב"ה, והתיאור בא בלשון נסתר, וכך אכן יאה, כי הבורא ברוך הוא רחוק מאתנו, נסתר ונעלם, "שלישי המדבר הוא למעלה מבחינת הוי"ה", כלשון הרבי במאמר.

אך לפתע, באותו פסוק עצמו, עוברת התורה לדבר בגוף ראשון נוכח. כביכול הקב"ה 'מזיז' את משה ומתחיל לדבר עמנו באופן ישיר, ללא מתווך. "והסירותי מחלה מקרבך, לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימך אמלא".

מה פשר שינוי זה?

כאן מחדש הרבי חידוש עצום באופי מערכת היחסים בינינו לבין הבורא יתברך, שכדי להבין אותו לאשורו אנו חייבים לחזור כמה צעדים לאחור, אל מצרים ואל השעבוד.

הבה נחשוב על עבד. עבד נרצע. עבד ששווה פחות מקליפת השום. חייו אינם חיים, ואין כל משמעות לשאלה אם ימות או יחיה. איש אינו מכיר אותו בשמו, והדבר היחיד שהוא רואה זהו המגלב של המצרי המשעבד אותו. כעת נחשוב מהו היחס בין העבד הזה למלך מצרים, פרעה. מה הוא בעיניו? כלום. אבק פורח. נסורת. מספר בספר העבדים ותו לא.

והנה פונה אלינו הקדוש ברוך הוא ואומר לנו: דעו לכם בניי, שמה שאתם עושים, הפעולות שלכם, המצוות שלכם, התפילות שלכם - קשורות ונוגעות בעצמותי. המלך קשור בעבותות אהבה וחיבה אל עבדיו, וכל פעולה שהם עושים קשורה בו. מלך מלכי המלכים, שמלוא כל העולם כבודו, מספר לנו עד כמה יקרים המעשים שלנו בעיניו, עד כדי כך שהם 'נוגעים' גם בעצמות אין סוף ברוך הוא.

הכיצד, וכי אין 'עצמותו יתברך' נעלית מכל העולמות? וכי לא נאמר על כך "אם חטאת מה

תפעל בו, ורבו פשעֵיךָ מה תעשה לו, אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח?"

מבאר הרבי שאכן, מצד שורש עצמות אין סוף אין מעשינו נוגעים כלל. אך מצד פנייתו אלינו, מצד היחס שלו אלינו, מצד העבודה שבה נעשה צירוף בבריותיו של הקב"ה, הנה הדבר נוגע אף בעצמותו יתברך.

אולי ניתן לבאר זאת במשל למערכת יחסים בין הורים לילדים. כאשר ילד עושה רצון אביו וממלא אחר רצונו, הנה מצד האב כשלעצמו ודאי לא נוסף דבר. אין בכל מעשיו של ילד קטן בכדי להוסיף משהו בשלמותו של האב, בחכמתו או בעושרו או בכל דבר אחר הנוגע לאב עצמו. האב יודע יותר תורה, בלי ערך ודמיון לבן.

אך מצד קשר האב לבנו, ודאי שהבן שמקיים מצוות ולומד תורה משמח את האב. ולא רק את מוחו של האב או את צדדי נפשו החיצוניים, אלא את עצם מהות האב הקשור בבנו, אף שאין שום תוספת במעשה הבן לערך האב.

עתה ננסה לשוב אל נפשו של העבד הזה שיצא כעת ממצרים, ושומע את משה רבנו אומר לו ששמירת התורה והמצוות תביא עליו את כל הברכות, אך לפתע נאלם כביכול קולו של משה, והקב"ה בעצמו מדבר אליו ואומר לו: דע לך שכל מה שאתה עושה, נוגע וקשור בי, ואני קשור בך. מלך מלכי המלכים שמלוא כל העולם כבודו פונה אליך בקשר חי ומרגיש.

העבד הזה נעשה כעת האדם הכי חשוב בעולם. המלך קשור אליי. מעשיי נוגעים לו. הוא מתעניין בי, פונה אליי, מברך אותי בלשון יחיד נוכח. אין רוממות גדולה מזו. אין חירות עצומה מזו. שינוי הלשון ממדבר נסתר ללשון נוכח הפך בבת אחת את ישראל מיצורים אנונימיים, אנשים חסרי זהות וחסרי כבוד עצמי, עבדים נרצעים למלך שמבחינתו הם אבק אדם, לאנשים הכי חשובים בעולם שהמלך מתעניין בהם כי הוא קשור אליהם. המלך בכבודו ובעצמו, וכלשון הרבי במאמר "עצמות ומהות אין סוף דווקא".

הצעד הראשון ביציאה מעבדות לחירות הוא בתחושה ובידיעה הזו של החשיבות שלנו כלפי הבורא יתברך. "כל יהודי יקר אצל הקדוש ברוך הוא כמו בן יחיד שנולד להוריו לעת זקנתם", אמר הבעל שם טוב. והתחושה הזו היא המוציאה אותנו מעבדות לחירות. יש המבארים שרבי יהודה הלוי בספר הכוזרי השתמש בכוונת מכוון במילים "העניין האלוקי" כלפי הבורא, כדי לומר לנו שאין הוא רק בורא העולם אשר אין קץ וחקר לגדולתו, אלא הוא מתעניין בנו. אנו נוגעים אליו, עד ל"עצמות ומהות אין סוף דווקא"!

בלי להתכוון

לאור הביאור הזה בונה הרבי קומה נוספת במערכת הקשרים הזו, והקומה היא קבלת עול. במבט ראשון, יש בצמד המילים הללו משהו מכוון, מצמצם. קבלת עול מתייחסת למשהו שצריך לצאת בו ידי חובה ודיינו. זוהי ודאי לא תנועה שמולידה, שפרה ורבה. והרי הפסוק בעצמו מביטח שעל ידי עבודת ה' בצורה הראויה "לא תהיה משכלה ועקרה בארצך". כלומר, הדבר יביא להולדה של תוספת רצון טוב, להתרחבות ולהתפתחות.

כאן בא הרבי ומחדש גדר חדש לחלוטין בקבלת עול. קבלת עול שאינה מכווצת אלא נותנת כוח. משמחת. כי כל השאלה היא במה אדם עסוק. אם אדם עסוק בעצמו, במה שיהיה אתו, אז קבלת העול באמת מכבידה ומפריעה וקשה.

אך לאחר שהקב"ה גילה לנו עד כמה אנו יקרים בעיניו, עד כמה כל פעולה שאנו עושים נוגעת עד לעצמותו ומהותו, אז משהו בנו משתנה, ואנחנו עוברים ממחשבה על עצמנו - למחשבה עליו. זו עדיין קבלת עול, אך היא מסוג אחר לחלוטין. היא מתוך מודעות לגודל השליחות והאחריות.

קבלת עול רגילה, הבאה מצד היראה, אינה מולידה. אך ישנה קבלת עול היוצאת מתוך

הזה עבר מחשיבה על עצמו לחשיבה על הכלל. על המשימה. על המלך.

יציאת מצרים מבקשת מאתנו לא לשכוח את מבנה העבדות. התורה מצווה אותנו לזכור "כי עבד היית בארץ מצרים". המטרה אינה רק שנוכח כמה רע היה וכמה טוב עכשיו, אלא גם לשמר את מבנה העבדות - כדי להפוך אותו לקבלת עול מסוג אחר לחלוטין.

קבלת העול היא המעבר הכי דרמטי שאדם יכול לעשות - מהתמקדות בעצמו להתמקדות במלך וברצונו. זוהי חירות מן הסוג העמוק ביותר: האדם משתחרר מהעיסוק האובססיבי בצרכיו - עיסוק שממלא אותו כל כך, עד שגם כשהוא עומד לפני המלך, הוא יודע רק לדבר על צרכיו שלו - ועובר לעסוק במשימה המוטלת עליו, המשימה הגדולה שהטיל עליו המלך בעצמו.

כשהאדם מלא מרצונות עצמו - לא מיביע אם מדובר ברצונות מצד הנפש הבהמית, אלא אפילו אם מדובר ברצונות דנפש האלקית, רצונות של קדושה, "הנה אם הוא מלא ועסוק בהרצונות שלו, לומר שעבודה זו יש לו חוש בה כו', עבודה זו הוא רוצה ועבודה זו אינו רוצה, אזי הוא כלי מלא שאינו מחזיק, שאינו תופס האמת במוחו ושכלו להיות מזה התפעלות שכלית". זוהי עקרות שלא מולידה.

אך אם אדם מפנה הצדה את רצונו, ועובר לעבוד עבור המלך באופן של קבלת עול, באופן "שבא על ידי כוח עליון דוקא, שזוהי ההזזה עצמית שלמעלה מטעם ודעת שצריכה להיות לכל הפחות פעם אחת בשנה, בהתחלת העבודה" - אז הכל משתנה ויש אפשרות להולדה והתפתחות. וכאמור, קבלת עול היא תולדה של הידיעה הקודמת שבה

האמירה: אמנם מצבי הוא כזה וכזה, ואני ודאי לא ראוי ולא מתוקן מספיק. אך זה עתה שמעתי עד כמה המלך מייקר אותי ואת מעשיי, עד כמה הוא מצפה לי, עד כמה כל פעולה שלי נוגעת בעצמות ומהות אין סוף. הידיעה הזו מחוללת בי שינוי, ובמקום לחשוב על עצמי - אני מתחיל לחשוב עליו. מה רצונו, מה ישמח אותו. מה זה משנה בכלל מי אני ומה אני, לאור הקשר העמוק הזה והציפייה שאעשה את המוטל עליי.

נוצר כאן מבנה מיוחד מאוד. מצד אחד הוא עושה שימוש בתבנית העבדות הקיימת כנפש לאחר שנות שעבוד מצריים הארוכות. אנחנו יודעים כיצד נראית קבלת עול, כיצד נראה שעבוד למישהו אחר. אך שלא כמו במצרים, כאן קבלת העול מגיעה מעומק של אהבה וקשר.

גם לחייל פשוט המשרת בתפקיד עורפי וגם לחייל הקרבי ביותר יש קבלת עול. אך אצל הראשון זה נובע מיראה, מפחד מעונש. לעומת זאת, אצל השני העול מופיע מתוך הזדהות עמוקה עם המטרה ועם התכלית ועם הידיעה עד כמה המעשה שהוא עושה משמעותי לכלל. החייל הזה שמשרת ביחידה מובחרת, והתבאר לו באר היטב לפני יציאתו למבצע עד כמה המעשה שלו משמעותי וקריטי לביטחון מדינתו, הריהו מלא בשליחות הזו ואינו שם לב כלל למצבו האישי. כל-כולו שעבוד מוחלט לעול הזה, אך זהו שעבוד מלא ברצון, כי הלוחם

ולמחנות עבודות הכפייה, וחזק מאד את רוחם ונפשם בגלות הקשה.

ואכן, מאמר כזה, ואולי רק מאמר כזה, יכול לתת כח ועוצמה אל מול המגף הקומוניסטי הנורא שרמס ודרס באכזריות כל שמץ יהדות. אדם שמרוכז בעצמו - לא יכול היה להתמודד עם הקושי העצום הזה. אך מי שעובר לשדה של המלך מתוך קבלת עול, מקבל כוחות שאינם שלו, והוא פחות עסוק במצבו שלו, ויותר במצב המשימה שהטיל עליו המלך, ואיך הוא יכול לעבוד את המלך במסירות גדלה והולכת - דבר שהמציאות ברוסיה הקומוניסטית סיפקה בשפע...

ולסיום, לא נוכל להתעלם מבעל המאמר עצמו, הרבי זי"ע. המאמר נאמר בשנת תשי"ב, בימי ראשית האדמו"רות שלו, לאחר שנה שלמה שבה סירב בתקיפות לכל פנייה בנושא זה. אכן הרבי היה איש פנימי שהסתיר את עצמו ואת גדולתו מהרבים, וטוב היה לו בהיכל הסתר בינו לבין קונו, כשהוא יכול ללמוד ללא כל הפרעה. כל קבלת האדמו"רות אצל הרבי היתה מתוך קבלת עול. אך היתה זו קבלת עול מן הסוג המדובר במאמר שלפנינו - זו השליחות וזה הייעוד וזה מה שצריך, ולכן המדרגות האישיות והרצונות האישיים, כולל אלו שמצד הקדושה, מוסטים הצדה, והשכם מוטה כדי לקבל עול. אך אין זה עול משתק, מכביד או מלאה, שממלאים אותו רק כדי לצאת ידי חובה. אנו הרי יודעים כמה עוצמה ותנופה ויוזמה וחידוש היו, ועודם ממשיכים ביתר שאת, בשנות המנהיגות של הרבי ובעקבותיהן. הרי לעולם לא עצר ולעולם לא היה שבע רצון. תמיד הכריז על עוד מבצעים ועוד משימות ועוד יוזמות. זוהי העוצמה של קבלת עול ממקום של רצון לשרת את המלך. רצון פנימי עטוף בתבנית של קבלת עול. זהו הסוד של המאמר המופלא הזה, שהוא מפתח גדול להבנת מושג החירות האמיתית בנפשו של האדם ולהשגת פשר המעבר העמוק מעבד לבן חורין.

פתחנו, שמעשינו וקיום מצוותינו נוגעים עד למלך מלכי המלכים בכבודו ובעצמו, השמח אתנו במעשינו הטובים ומצטער כאשר אנו נכשלים.

אחת התולדות המשמעותיות של מבנה עבודה כזה היא המצב המתואר בסיום המאמר, "העדר שביעות רצון מעצמו". גם כאן מדובר בהיפך הגמור מעבד. הגמרא אומרת ש"עבדא בהפקירא נחא ליה". עבד מנסה לעשות כמה שפחות, והוא תמיד שבע רצון ממה שהוא עושה, אלמלא האדון רודה בו ומכריח אותו לעשות עוד.

אך איש החירות האמיתית, שעבר לעבוד בשדה של המלך, אין לו זמן ופנאי לחשוב על עצמו ועל מדרגותיו ועל שביעות רצונו מעצמו, כי הרי הוא עובד אצל המלך הכי חשוב, וכל מעשה ופעולה שלו חשובים ויקרים אצל המלך. והרי לנו עוד הגדרה לבן חורין - הוא תמיד בתנועה. הוא אף פעם לא מרוצה, והוא לא עסוק בעצמו כל כך. הדברים מזכירים את הסיפור הידוע על אדמו"ר הזקן שפעם ניגש אליו עשיר גדול שירד מנכסיו וביקש שיברך אותו שיחזור לעושרו, מפני שהוא צריך לחתן את ילדיו וצריך לעשות וצריך לבנות וכו' וכו'. אדמו"ר הזקן המתין שיסיים את דבריו, ואז אמר לו: אתה מדבר אתי כל כך הרבה על מה שאתה צריך, ועוד לא הסברת לי למה צריכים אותך! למה צריכים אותנו - זו השאלה של בן חורין. למה נשלחנו ומה תכליתנו. דומה שלאור דברים אלו מובנת מעט יותר הזעקה הגדולה שהשמיע הרבי בסוף אותו מאמר, ושאת תיאורה הבאנו בפתחת דברינו.

עול של ייעוד

ושתי התבוננויות אחרונות על המאמר הזה. ה'משפיע' המפורסם ר' מנדל פוטרפס, שהיה לכוד יחד עם חסידים רבים מאחורי מסך הברזל הסובייטי, סיפר כי היה זה המאמר הראשון של הרבי שהגיע אל החסידים ברוסיה. המאמר הופץ והתפשט במחתרת, הגיע אל בתי הכלא

החג

שאינ אומרים בו שהחיינו

בימים אלו ראה אור הכרך הרביעי בסדרת "ענייני דיומא מבית מדרשו של הרבי מליובאוויטש" - על יום שביעי של פסח. לקט נבחר של דברי הרבי מתוך ההתוועדויות שערך בבית מדרשו, במתכונתן המקורית ועם זאת בקנקן חדש ובהגשה ידידותית. לפנינו סקירה מיוחדת על ענייניו של יום, כפי שהוא עולה מתוך שפע השיחות בספר החדש

הרב יצחק קפלן

מליובאוויטש זי"ע, זרח באור מיוחד יום טוב זה, שבחו"ל נחלק לשני ימים - "שביעי של פסח" ו"אחרון של פסח". בהתוועדויות ממושכות, שנמשכו עמוק אל תוך זמן אכילת החמץ, הפליא הרבי לדרוש בענייניו של יום, בטעמיו וברמזיו, בפסוקי התורה וההפטרה הנקראים בו ובהארה הרוחנית המיוחדת שבו, כיום שחותם את חג הפסח, חג גאולתם של ישראל.

אמנם ברכת שהחיינו נעדרת מן החג, כאמור, אך רבינו מדייק:

...אין אומרים שהחיינו לא מפני שאין צורך בכך, אלא כלשון רבינו הזקן בשו"ע⁵: "כיון שכבר אמרו בב' לילות הראשונים של פסח" - "אמרו" דייקא [ולא "שכבר אמר כו"], שמשמעותו, שאמירת שהחיינו בימים הראשונים פוטר את הימים האחרונים], והיינו, שכבר אמר אותו - את ברכת שהחיינו

יום שביעי של פסח, ענייניו ומנהגיו - כהררים התלויים בשערה. בתורה לא נתפרש לו טעם מיוחד. אמנם בחז"ל מצינו שבו ביום, כ"א בניסן, אירעה קריעת ים סוף¹, אבל קישור מאורע זה במפורש לקביעות החג, מעבר לדין הקריאה בפרשת ויהי בשלח², נראה שמופיע לראשונה במפרשי התורה³, ואף זאת רק כבדרך אגב. למעשה, דומה שאין עוד יום טוב שכה מעט נאמר ונכתב עליו. עומד הוא יומו האחרון של החג בצלו של היום הראשון, המלא וגדוש בתכנים, במצוות ובהלכות. אפילו "שהחיינו" אין אומרים בו, "מפני שאינו רגל בפני עצמו וכבר בירך על הזמן בתחילת הפסח"⁴.

אולם בבית מדרשו של רבנו, כ"ק אדמו"ר

1 סוטה יב, ב.

2 מגילה לא, א ובפרש"י.

3 ראה ספורנו דברים טז, ח, ועוד.

4 רמב"ם הלכות שבת פרק כט, הלכה כג.

- חוגגים בני ישראל משום שהקב"ה גאל את בני ישראל ממצרים, והימים האחרונים דפסח - חוגגים בני ישראל מצד הגאולה העתידה לבוא, כיון שאחרון של פסח קשור עם הגאולה העתידה...

הגאולה העתידה אינה נפרדת מיציאת מצרים. הגאולות כולן מחוברות זו לזו בשרשרת אחת, וכולן יונקות את כוחן מן הגאולה הראשונה. ראוי הוא אפוא היום החותם את חג הפסח, שבו נשלמת יציאת מצרים, להיחשב כחגה של הגאולה העתידה, וכמובא בשם מורנו הבעש"ט, שביום האחרון של חג הפסח מתנוצץ אורו של משיח.

אין פלא אפוא שבמעמד קריעת ים סוף ושירת הים כבר ניתן היה לטעום מטעמה של הגאולה השלמה:

של שביעי ושמיני של פסח - "בשני לילות הראשונים של פסח".

כלומר: לא שאין תוכנו של היום ראוי לברכת שהחיינו, אלא שברכתו נכללת בברכה שכבר נאמרה, מפני שהוא מהווה את סיומו והשלמתו של החג הראשון. קריעת ים סוף איננה אלא השלמת נס יציאת מצרים.

נס זה הוא הגמר והשלימות דיציאת מצרים... וכדאיתא בתוספתא⁶ ש"צריך להזכיר (ב"אמת ויציב") יציאת מצרים כו' וקריעת ים סוף", לפי ש"השלמת הגאולה היתה בקריעת ים סוף"⁷...

וכמובן גם בפשטות, שעד שביעי של פסח, אף שישראל יצאו כבר ממצרים, היתה עדיין אימת מצרים עליהם (שהרי "איקטורין שלח עמהם"⁸). ורק בשביעי של פסח, כאשר "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים"⁹, אז יצאו ישראל ממצרים לגמרי - לא רק מהמקום דארץ מצרים, אלא גם מאימת מצרים...

ויש לומר, שזהו הטעם לכך ששביעי של פסח "אינו רגל בפני עצמו", כיון שכל ענינו הוא הגמר והשלימות דיציאת מצרים...

גאולה־זוטא על ים סוף

אם כן, יום ראשון של פסח הוא יום התחלת הגאולה, ושביעי של פסח הוא יום השלמתה. הבנה זו זה מובילה אותנו אל הרעיון המובא בשיחות בשם הצמח־צדק:

הימים הראשונים דיום־טוב פסח

6 ברכות תחילת פרק ב.

7 חסדי דוד לתוספתא שם.

8 רש"י בשלח יד, ה.

9 שם, ל. - וראה פרש"י שם.

ולכן בקריעת ים סוף היה גילוי אלקות באופן של "מראין"17 אותו באצבע (ואומר זה אלי") ו"ראתה שפחה על הים מה שלא ראו הנביאים", ע"ד מה שיהיה לעתיד לבוא: "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו"18, ו"אשפוך"19 רוחי על כל בשר (גם על עבדים ושפחות)20 ונבאו וגו'".

וכן נפעל בעולם בקריעת ים סוף גם ענין האתהפכא - "ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה"21, שהחושך עצמו האיר, בדומה למה שיהיה לעתיד לבוא, כאשר "ולילה"22 כיום יאיר..."

שמחת החג של שביעי של פסח היא אפוא השמחה על הגאולה השלימה העתידה לבוא. אלא שעל שמחה זו אין אנו מברכים שהחינו. אין בידנו לא זכינו. אין בשורתה של גאולה זו כפי שהיא כלולה ביציאת מצרים, על כן היא נפטרת בברכת שהחינו של החג הראשון. יום טוב ראשון של פסח הוא אפוא חג גאולת מצרים הגלויה, ואילו החג האחרון הוא חגה של הגאולה העתידה הנסותרת, הגנוזה בגאולת מצרים.

"והדרין בנעלים"

בחו"ל נמשך חג הפסח שמונה ימים, וליום האחרון שם ואופי משל עצמו. מעוררים עניין

ביציאת מצרים נאמר "כי ברח העם"10, כי "הרע שבנפשות ישראל עדיין היה בתקפו"11, וממילא היה צורך לברוח מן הרע (טומאת מצרים) - ובמצב זה עמדו בני ישראל עד קריעת ים סוף בשביעי של פסח (כפי שמובן גם מפשטות הענינים, שעד אז היתה אימת מצרים עליהם).

אולם בגאולה האחרונה שלעתיד לבוא נאמר "לא בחפזון תצאו"12, כי אז יקויים "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"13 - לא תהיה כלל מציאות של רע ושל טומאה שממנה יש לברוח...

בנס דקריעת ים סוף היה מעין הגאולה העתידה לבוא, שאז "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" - ע"ד מיתת מצרים באופן ש"לא נשאר בהם עד אחד"14...

שזהו מהטעמים שבשירת הים נכללו הנבואות ע"ד בית המקדש השלישי שייבנה ע"י הקב"ה בעצמו,

"מקדש אדני כוננו ידיך", בזמן ש"ה' ימלוך לעולם ועד"15 - כיון שאז היו ישראל ראויים לגאולה האמיתית והשלימה,

ועוד זאת, שתיכף בתחילת השירה - "אז ישיר משה" - נרמז הענין דתחיית המתים"16...

שמחת החג של שביעי של פסח היא אפוא השמחה על הגאולה השלימה העתידה לבוא. אלא שעל שמחה זו אין אנו מברכים שהחינו. עדיין לא זכינו. אין בידנו לא בשורתה של גאולה זו כפי שהיא כלולה ביציאת מצרים

17 בשלח טו, ב. מכילתא ופרש"י שם.

18 ישעיה מ, ה.

19 יואל ג, א.

20 שם, ב.

21 בשלח יד, כ.

22 תהלים קלט, יב. ראה שערי אורה מג, ב.

10 בשלח יד, ה.

11 תניא פרק לא.

12 ישעיה נב, יב. וראה המשך וככה תרל"ז בתחלתו. שם פרק קכט.

13 זכריה יג, ב.

14 בשלח שם, כח.

15 שם טו, יז. ופרש"י שם.

16 סנהדרין צא, ב. הובא בפרש"י על התורה שם.

פסח (כמו שכתוב²⁹ "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג"), ולא באחרון של פסח...

הרבה משיחותיו הקדיש רבינו לעיון במשמעותם של פסוקי ההפטרה. מתוך כך יצא לדון בשווה ובשונה שבשתי הגאולות, הראשונה והאחרונה, אותן השווה הנביא בהבטחתו "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"³⁰. כאן חפזון ומנוסה, וכאן שובה ונחת. כאן בקיעת הים, וכאן בקיעת הנהר. ומעניין: כאן "נעליכם ברגליכם", ואף כאן - "והדריך בנעלים והיתה מסילה גו".

לכאורה אינו מובן: הרי העיקר הוא שילכו במסילה, ולמאי נפקא מינה אם ילכו בנעלים, או באופן אחר? אך הענין הוא - שכוונת הכתוב היא שהגילוי דלעתיד לבוא יהיה אפילו "בנעלים"...

הגילוי דלעתיד לבוא יקיף את כל קומת האדם, מראשו ועד רגליו, כשם שעבודת ה' כוללת הן את ה"ראש" והן את ה"רגל":

כי תורה, חכמה, שייכת לראש, כמ"ש³¹ "החכם עיניו בראשו", ומצוות שנקראות בשם נר, "נר מצוה"³², שייכות לרגל, כמ"ש³³ "נר לרגלי דברך".

וכיון שכל הגילויים דלעתיד תלויים בעבודתנו עכשיו, הנה גם עכשיו צריכה להיות העבודה לא רק בהראש, שהוא ענין ההשגה, אלא גם בשאר האברים, שהוא ענין המעשה, ועד לעיקר כח המעשה, מעשה בטהרתו, שהוא ברגל...

החידוש בענייננו שהגילוי יקיף את מציאות האדם כולה - לא רק את איבריו עצמם, אלא

דברי החתם סופר²³, כי לעתיד לבוא ייחגג גם יום טוב זה, בדברים שניתן למצוא בהם דמיון מה אל המובא לעיל:

והנה יום יציאה מארץ מצרים האמיתי איננו יום א' של פסח, אלא יום האחרון של פסח שאנו עושים מספק, כי אז יום אחר עברם את הים, יום שאחר זה יצאו אל מדבר שור, ואז יצאו מארץ מצרים כולו.

ולזה באומרו "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך"²⁴ לרבות לימות המשיח²⁵, רומז ליום טוב שני של גליות שהוא יום היציאה מארץ מצרים, ואיננו יו"ט דאורייתא רק של גליות, ואותו נעשה לזכרון בימות המשיח.

הקשר של יום טוב שני זה לגאולה העתידה ניכר באופן מפליא בהפטרנו המיוחדת, הפותחת בנצחוננו של חזקיהו על סנחריב, ממשיכה מיד בתיאור צמיחתו של משיח בן דוד, "ויצא חוטר מגזע ישי", ומשם מפליגה באריכות בשבחי הגאולה: וגר זאב עם כבש... כי מלאה הארץ דעה את ה'... והניף ידו על הנהר גו' והכהו לשבעה נחלים והדריך בנעלים...

וזהו גם הטעם שמפטרין באחרון של פסח בענינו של משיח - אף שאין זה שייך לא לקריאת התורה, שקורין גם בשמיני-עצרת, ולא לקריאת המפטיר, "והקרבתם"²⁶, שקורין בכל ימי הפסח - מצד שייכותה לענינו של היום, שבו הוא גילוי הארת המשיח.

ואף שהטעם בנגלה²⁷ הוא לפי שנצחון חזקיהו ומפלת סנחריב היו בפסח (כפי שמביא גם רבנו הזקן בשולחנו²⁸) - אין זה טעם מספיק, שהרי מפלת סנחריב היתה בליל ראשון של

23 בדרשותיו, אחרון של פסח תק"צ.

24 ראה טז, ג.

25 משנה ברכות פ"א, ה.

26 פנחס כח, יט.

27 ראה פרש"י ד"ה עוד היום - מגילה לא, א.

28 אורח חיים סימן תצ ס"ג.

29 ישעיה ל, כט (ובפרש"י).

30 מיכה ז, טו.

31 קהלת ב, יד.

32 משלי ו, כג.

33 תהלים קיט, קה.

אף את לבושיו, לאמור, אף את צדדיו הטפלים והחיצוניים:

ואף שכללות ענין הלבושים הוא דבר זר לגבי האדם, הרי יש חילוקי דרגות בלבושים גופא, וכמו החילוק בין לבושי הראש, לבושי הגוף ולבושי הרגל, ועד ללבוש של העקב, בחינה התחתונה שברגל גופא, שזהו הנעל³⁴. והכוונה היא - לברר את כל הלבושים, עד לבחינת הנעל, שגם שם יהיה גילוי אלקות...

השימוש בדוגמא של הנעל מבטא אפוא את שלימותו של הגילוי, שיקיף באופן מלא את ההוויה כולה, העליונה והתחתונה, זאת באמצעות עבודת האדם בזמן הזה, המתקנת ומזככת את כל חלקי המציאות הגשמית והרוחנית.

בין העקב לארץ

שיחות אחרות עוסקות בהיבטים נוספים של "נעליים" אלו ומשמעותן. ההשוואה בין שתי הגאולות מלמדת כי גם הציווי "נעליכם ברגליכם" שביציאת מצרים מביע יותר מהתכונות ליציאה בלבד:

טעם הציווי "נעליכם ברגליכם" אינו מפני שהיציאה ממצרים היתה "בחפזון"³⁵ (כפי שמצינו במפרשים³⁶ בנוגע לציווי "מתניכם חגורים" ו"מקלכם בידכם") - שהרי טעם זה שייך רק ביציאת מצרים, ולא בגאולה העתידה, עליה נאמר³⁷ "לא בחפזון תצאו", אלא אדרבה, "בשובה ונחת תושעון"³⁸; וכיון ש"והדריך בנעלים" שנאמר בגאולה העתידה הוא מטעם אחר, צריך לומר שגם "נעליכם ברגליכם" שביציאת מצרים הוא מאותו טעם

כמו בגאולה העתידה, שהרי "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות..."

זה מכריח גם שאין זה בכדי להנצל מקוצים וברקנים או מנחשים (דכיון שבנחש נאמר³⁹ "ואתה תשופנו עקב", עלול העקב להנזק מן הנחש) - כי טעם זה שייך רק ביציאת מצרים, דכיון שאז הלכו במדבר שיש בו קוצים וברקנים וגם נחשים, כמ"ש⁴⁰ "המוליכך במדבר . . נחש שרף ועקרב גו", הנה כדי שלא ינזקו מהם (ובפרט כאשר ההליכה היא בחפזון, שאז לא מעיינים ומתבוננים בדרך), הוצרכו לנעלים; משא"כ בגאולה העתידה, שאז יקויים היעוד "וגר זאב עם כבש גו" ונער קטן נוהג במ"ש⁴¹, "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי"⁴², וכמארז⁴³ על הפסוק⁴⁴ "מזמור שיר ליום השבת", "למשבית מזיקין מן העולם" - הרי לא שייך טעם זה.

וכיון שכאשר התורה מבארת את אופני הגאולה (יציאת מצרים וגאולה העתידה) מדגישה התורה שצריך להיות "נעליכם ברגליכם", "והדריך בנעלים" - הרי מובן, שזהו (לא רק מצד סיבה צדדית, אלא) ענין עיקרי בגאולה...

ואכן, אנו מוצאים כי לנעליים חשיבות מיוחדת ביהדות. ברכה מיוחדת תוקנה עבורן, ואמרו חכמינו⁴⁵ "לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו". עניינה של הנעל הוא החציצה בין האדם לארץ. האדם הדורך על האדמה, הריהו מרומם ממנה קמעא באמצעות הנעל. על כן היו הכהנים מתהלכים יחפים בעזרה⁴⁶, שכן במקום שבו האדמה עצמה קדושה היא

39 בראשית ג, טו.

40 עקב ח, טו.

41 ישעיה יא, ו.

42 שם, ט.

43 ילקוט שמעוני בחוקתי רמז תערב.

44 תהלים צב, א.

45 שבת קכט, א.

46 רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ה, הלכה יז.

34 ראה ספר המאמרים תורת שמואל תר"ל עמ' מח. המשך וככה תרל"ז פרק קיב (ספר המאמרים תורת שמואל תרל"ז ח"ב עמ' תרסט).

35 פ' ראה טז, ג.

36 ראה פרש"י וספורנו על הפסוק.

37 ישעיה נב, יב.

38 שם ל, טו.

אין צורך בחציצה זו, וכדבר ה' למשה מתוך הסנה⁴⁷: של נעליך מעל רגליך, כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא... מה, אם כן, מלמדות אותנו הנעליים?

האברים והכחות העליונים של האדם - הרי מלכתחילה אין להם שייכות אל הארץ; החידוש הוא שאפילו בחינת הדומם שבאדם, שיש לו כבר שייכות אל הארץ - צריך להיות דבר המפסיק בינו ובין הארץ.

כלומר: לא די בכך שבענינים הארציים, עניני מסחר וכיו"ב, יעסוק רק זמן מועט, כפי המוכרח לפרנסתו בלבד, ואילו במשך כל שאר הזמן יהיה מונח בתורה ותפלה, ללא טרדות ומחשבות זרות מענינים גשמיים; הדרשיה היא - שגם בעת המסחר גופא יהיה מנותק מענינים ארציים...

מכאן חשיבותן הגדולה של הנעליים דווקא ביציאת מצרים:

יציאת מצרים היתה הקדמה למתן תורה,

כמ"ש⁴⁸ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה". וכדי שיהיו ראויים לגילוי הנעלה דמ"ת, צוה הקב"ה שיהיה הענין ד"נעליכם ברגליכם", היינו, שיהיה הפסק בינם ובין הארץ... שעי"ז יהיו ראויים לקבלת התורה...

וכמו שאומרים בנוסח ברכת התורה "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו": לכל לראש צריך להיות הענין ד"בחר בנו מכל העמים", שיהודי נבחר ומובדל מכל העמים, ואין לו שייכות לעולם - "מנעלים לרגליו"; ולאחרי כן יכול להיות הענין ד"נתן לנו את תורתו".

החידוש הוא שגם לעתיד לבוא, אף שהארץ כולה תתעלה, עדיין יהיה צורך בחציצה בין יהודי לארץ.

לעתיד לבוא כאשר העולם יהיה בתכלית הזיכוך - יהיו בני ישראל במדריגה נעלית עוד יותר.

ועל-דרך מ"ש⁴⁹ "והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת הימים", והיינו, שאע"פ שאור הלבנה יגדל להיות כמו אור החמה עכשיו, הנה אור החמה דלעתיד לבוא יהיה גדול יותר⁵⁰...

וזהו גם שלעתיד לבוא כתיב⁵¹ "ועמדו זרים ורעו צאנכם": "זרים" - לא קאי על אומות העולם כפי שהם בהציור דעתה, שהרי לעתיד לבוא יקויים היעוד⁵² "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", אלא הכוונה היא על אומות העולם כפי שיהיו לאחרי ש"אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד".

עצם קיומה של
סעודה בשעה זו,
המיוחסת למורנו
הבעש"ט, נהוג
בכמה הצרות
חסידים. אחרים
קושרים סעודה
זו לנס שאירע
לבעש"ט באחרון
של פסח. במסורת
החב"דית היא מכונה
"סעודת משיח"
ומתקשרת לעניינו
של יום. הרבה דיבר
רבינו על עניינה
של סעודה זו ועל
חשיבותה של
השמחה בה

49 ישעיה ל, כו.

50 ראה סוף ד"ה והיה אור הלבנה בליקוטי תורה צו י, א.

51 ישעיה סא, ה.

52 זכריה יג, ב.

47 שמות ג, ה.

48 שמות ג, יב. וראה שמו"ר פ"ג, ד. פרש"י עה"פ.

עד כדי כך, שהליכתם תהיה באופן ד"והדריך
בנעלים", כדי שלא תתבטל מציאות הנהר
מצד גודל מעלת הרגל של בני ישראל!

זמן שמחתנו

בהתוועדויות האלה שנערכו בערכו של יום
היה הקהל כולו נוטל את ידיו לסעודה, כדי
לקיים את מנהג "סעודת משיח". עצם קיומה של
סעודה בשעה זו, המיוחסת למורנו הבעש"ט,⁵⁶
נהוג בכמה חצרות חסידים. אחרים קושרים
סעודה זו לנס שאירע לבעש"ט באחרון של פסח.
במסורת החב"דית היא מכונה "סעודת משיח"
ומתקשרת לעניינו של יום. הרבה דיבר רבינו על
עניינה של סעודה זו ועל חשיבותה של השמחה
בה. כדרכו בקודש תמיד, למצוא יסודות בנגלה
לעניינים שבנסתר, עיגן את המנהג החסידי
במקורות שונים בהלכה ובאגדה:

בנוגע ל"שירת הים" שהיתה בשביעי של
פסח - הנה לכמה דעות היה זמן אמירת
השירה בשביעי של פסח לפנות ערב:

על הפסוק⁵⁶ "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו",
מפרש רש"י: "לעת שהבוקר פונה לבוא".
אבל לדעת שאר המפרשים⁵⁷ הפירוש הוא -
לעת שהבוקר פונה והולך לו, קרוב לחצות
היום, שאז טבעו המצריים בים.

ולאחרי כן יצאו מהים כל בני ישראל - ששים
ריבוא הגברים לבד מנשים וטף, יחד עם
הערב רב - דבר שנמשך בודאי משך זמן.

ולאחרי כן - "וירא ישראל את מצרים מת
על שפת הים"⁵⁸, "שפלטן הים על שפתו, כדי
שלא יאמרו ישראל כשם שאנו עולין מצד
זה, כך הם עולין מצד אחר, רחוק ממנו,
וירדפו אחרינו"⁵⁹; ורק לאחרי כן - "וירא
ישראל את היד הגדולה וגו"⁶⁰, ואמרו שירה.

ואעפ"כ, הנה לא זו בלבד שיהיו למטה
במדריגה מבני ישראל, אלא עוד זאת, שיהיו
בריוחוק שבאין ערוך, ועד כמו דבר זר לגמרי
- "זרים", ותפקידם יהיה - "ורעו צאנכם",
ואילו לענינים היותר פנימיים, לא תהיה
להם שייכות.

ועפ"ז מובן, שגם לעתיד לבוא, כאשר יזדכך
עולם הזה הגשמי עד ש"מלאה הארץ דעה
את ה'... הנה גם אז יהיה הענין ד"הדריך
בנעלים" כדי להפסיק בין עקב הרגל של
איש ישראל ובין הארץ, וכידוע⁵⁵ שגם בענין
של מחיצה והבדלה יש כמה דרגות: בין טמא
לטהור, בין קודש לחול, ובין טוב ליותר טוב.

בהזדמנות אחרת פירש הרבי לאידך גיסא:

מצינו גם פעולת הנעל באופן הפכי,
כמבואר בדרושי חסידות⁵⁴ בנוגע למלאכים
שנמשכים מבחינת נעל דשכינתא, שמצד
גודל הפלאות מעלת גילוי השכינה, אי
אפשר שתהיה התהוות המלאכים, ולכן יש
צורך בלבוש הנעל, נעל דשכינתא, שענינו
להעלים ולהסתיר את גילוי האור כו'.

ומזה מובן, שיש גם פעולת הנעל באופן
שעל ידה תוכל הארץ לקבל את ההשפעה
הרוחנית של לובש הנעל, כי מצד גודל
מעלתה בתכלית הרוחנית, אין הארץ יכולה
לקבל אותה אלא ע"י לבוש הנעל דוקא.
וכידוע⁵⁵ בפירוש הבקשה "רצה והחליצנו"
- שיהיה הענין דחליצת הנעל, ויומשך האור
שלא ע"י לבוש הנעל.

ועפ"ז יש לבאר הענין ד"והדריך בנעלים"
- שזה מורה על גדלות מעלת בני ישראל
לעתיד לבוא, שאפילו הרגל שלהם תהיה
במעלה רוחנית גדולה יותר מקרקע הנהר
שבו יהיה הנס ("והניף ידו גו' והכהו גו'"),

56 בשלח יד, כז.

57 ראה תורה שלמה על הפסוק (אות קעג). וש"נ.

58 שם, ל.

59 פרש"י על הפסוק.

60 שם, לא.

53 ראה גם תורה אור לך לך יג, א. דרך מצוותיך ז, ב.

54 ראה המשך וככה תרל"ז פרק קי ואילך (ספר המאמרים
תרל"ז ח"ב ע' תרסג ואילך).

55 ראה דרך מצוותיך ז, ב (בסופו). המשך תער"ב, ב, ע'
א'מג.

וכיון שבחלום של שר המשקים, שבו מרומז הענין דגלות וגאולת מצרים, נזכרה ד' פעמים תיבת "כוס" - שותים ד' כוסות לבילי פסח.

ועוד מ"ד בירושלמי (ובמדרש) שם: "כנגד ארבעה כוסות של פורענות שהקב"ה עתיד להשקות את אומות העולם כו' וכנגדן עתיד הקב"ה להשקות את ישראל ארבע כוסות של נחמות, ה' מנת חלקי וכוסי, דשנת בשמן ראשי כוסי רויה, והדין כוס ישועות אשא, תרין".

ואין זו פלוגתא, אלא המ"ד השני מוסיף על הראשון⁶⁵: המ"ד הא' מבאר את השייכות של ד' הכוסות להענין דיציאת מצרים, והמ"ד הב' מוסיף לבאר גם את השייכות לגאולה העתידה.

ושייכות הד' כוסות דלעתיד לחג הפסח - מובנת ע"פ הידוע שביציאת מצרים נפתח הצינור גם לגאולה העתידה.

ומזה מובן ענין הד' כוסות דאחרון של פסח, בסופו של יום, בסעודת משיח, שע"י שתיית הד' כוסות (בגשמיות) ממשיכים וממהרים את גילוי הד' כוסות דלעתיד...

דומה כי פירוש זה משלים את ההקבלה בין החג הראשון לחג האחרון - חגה של גאולה מצרים לעומת חגה של הגאולה העתידה.

...וכיון שהגאולה שע"י משיח היא גאולה שלימה ללא הגבלות, הרי מובן, שגם השמחה הקשורה עם סעודת משיח צריכה להיות שמחה בלי מיצרים.

והשמחה דעתה תהיה הכנה והקדמה קרובה וכלי לביאת משיח בגילוי, שאז יקויים היעוד⁶⁶ "בשמחה תצאו", ועד שגם "ההרים והגבעות (לא זו בלבד שלא יפריעו, אלא אדרבה) יפצחו לפניכם רנה... ימחאו כף".

במהרה בימינו.

ועל פי זה נמצא שזמן אמירת השירה היה לפנות ערב.

וכיון שעומדים אנו עתה (ביום טוב שני דשביעי של פסח לפנות ערב) בזמן אמירת השירה - צריך להיות עתה ענין השמחה.

ולהעיר גם ממ"ש בחק יעקב⁶¹ (שרבינו הזקן פוסק הלכה כמותו כמה פעמים) בשם מהרי"ל, שביו"ט אחרון של פסח "יש אומרים זמן שמחתנו, משום שמחת טביעת מצרים", ומסיק, "לכן אותן הנוהגים לומר כן, אין למחות בידם"...

בשורתו של שר המשקים

בחצרו של כ"ק אדמו"ר הרשב"ב, בעיירה ליובאוויטש, ערך הרבי סעודה זו יחד עם תלמידי הישיבה, וציווה להם לשתות בה ארבע כוסות יין. רבינו הפך זאת למנהג של קבע, ומצא בעניין סמלי זה משמעות רבה:

בנוגע לענין ד' כוסות... בירושלמי⁶² מצינו שלמדים ענין זה מן הכתוב... "כנגד ארבע כוסות של פרעה, וכוס פרעה בידי, ואשחט אותם אל כוס פרעה, ואתן את הכוס על יד פרעה, ונתת כוס פרעה בידו וגו'" (ועד"ז במדרש⁶³).

והרי בחלום של שר המשקים (שבו נזכרו ד' הכוסות של פרעה) מרומז הענין דגלות (וגאולת מצרים, כמ"ש "ובגפן שלשה שריגים", ואיתא בחולין⁶⁴ "גפן אלו ישראל וכו' עלתה נצה, הגיע זמנן של ישראל להגאל", וכדאיתא במדרש שם: "אמר לו (יוסף לשר המשקים) את בשרתני בשורה טובה (שבני ישראל עתידין ליגאל) אף אני אבשרך בשורה טובה", דהיינו שיוסף שילם לו על בשורת הגאולה (הרמוזה בחלום).

61 אורח חיים סימן תצ סק"ט.

62 פסחים פרק י הלכה ה.

63 בראשית רבה פרשה פח, ה.

64 צב, א.

65 ראה פירוש פני משה שם.

66 ישעיה נה, יב.

ארבע מפלגות על שפת הים

מדרש מפורסם על ויכוח שהתנהל על שפת הים מהווה בסיס לדין אקטואלי להפליא בין דרכים בעבודת ה' וגישות שונות לקיום המצוות. עיבוד מתוך שיחה של הרבי מליובאוויטש זי"ע

הרב יחזקאל סופר

לארבע דעות כה שונות, הסותרות זו את זו, ולהכלילן בתגובה אחת?

א. מבחינת התכלית האלוקית, הדעה "לשוב למצרים", המנוגדת למטרת יציאת מצרים, היא הפכה הגמור של הדעה "ליפול אל הים" - מוכנות למסירות נפש ובלבד שלא ליפול שוב לידי פרעה.

ב. מההיבט הפסיכולוגי, הנכונות "לשוב למצרים", המבטאת פאסיביות כנועה של עבדות, מנוגדת עוד יותר לדעה "לעשות מלחמה כנגדן", שיש בה יוזמת מרדנות אקטיבית, הנלחמת למען החירות.

ג. מבחינת תפיסות האמונה, הדעה "לשוב למצרים", הנובעת מייאוש ואזלת יד, מנוגדת לדעה "נצווה כנגדן", המביעה תפיסת ביטחון מוחלטת בקב"ה, עד שאפילו אינה רואה צורך להילחם...

כיצד אפוא הופרכו ארבעתן בדיבור אחד?! גם סדר שלילת הדעות תמוה. מה ראה הקב"ה להפריך ראשונה את "ליפול אל הים"? אמנם יש בדעה זו מגמה אוכדנית, אבל מאידך אפשר לראות בה רתיעה מוחלטת משיבה לגלות, עד כדי מסירות נפש... וכי לא היה ראוי לשלול תחילה את ההצעה הגרועה ביותר, "לשוב למצרים" - רעיון המנוגד לחלוטין לתכנית הגאולה?

המקרא מתאר את הפאניקה שאחזה בעם ישראל בהגיעו ל"פי החירות", נקיץ צר בין שני צוקים, כאשר לפניהם הים ומאחוריהם חיל פרעה ופרשיו.

מפחד המלכודת נחלקו בני ישראל לארבע מפלגות, כאשר כל אחת מציעה פתרון אחר לבעיה. אולם משה בתגובתו שולל את הצעותיהן אחת לאחת.

ד' כיתין נעשו עוד על הים. אחת אומרת ליפול אל הים, ואחת אומרת לשוב למצרים, ואחת אומרת לעשות מלחמה כנגדן, ואחת אומרת נצווה כנגדן.

זאת שאמרה ליפול אל הים, נאמר להם: התיצבו וראו את ישועת ה'. זו שאמרה נשוב למצרים, נאמר להם: כי כאשר ראיתם את מצרים [לא תוסיפון לראותם עוד עד עולם]. זו שאמרה נעשה מלחמה כנגדן, נאמר להם: ה' ילחם לכם. זו שאמרה נצווה כנגדן, נאמר להם: ואתם תחרישון. (מכילתא בשלח פרשה ב)

מהי, אם כן, הדרך הנכונה? הדרך שלא עלתה על דעת אף אחת מהן: "דבר אל בני ישראל ויסעו" - התקדמות נחושה לקראת מתן תורה תוך התעלמות מכל המכשולים.

ונשאלת השאלה - כיצד ניתן להתייחס

בהנחת תפילין ושמירת שבת וכשרות, עדיין קיים במעמקי לבכם געגוע מציק אל עברם הנינוח... דבר שעלול להפילם ביאוש, לאמר: מתי אזכה סוף סוף להיגאל סופית?!

אי לכך, בעבודה הנפשית של 'יציאת מצרים' נדרש השלב השני - שלב 'קריעת ים הסופיות', בחינת "הפך ים ליבשה", כאשר הכוחות הפנימיים-הנעלמים של העונג הנשמתי המסותר במעמקי הנשמה (הקרויים 'ים' - המכסה על מה שבתוכו) יתגלו, ואזי יחוש האדם תענוג מעבודת השם, ומי שמתענג מרוחניות, אינו מתגעגע כלל לתענוגות החומר שכבר 'מתו על שפת הים'. זוהי שלימות היציאה ממצרים, כאשר תשוקות העבר אינן רודפות עוד את האדם.

ודווקא כאן, על שפת הים, מתעורר הוויכוח בין ארבע הגישות האמורות. הווי אומר: הוויכוח הנזכר אינו מתקיים בכל הנוגע לשלב הראשון של היציאה, דהיינו הבריחה משלטון היצר על ידי קיום המצוות המעשי.

אבל הרוצה להגיע לשלב השני, 'קריעת ים הסופיות', חירות טוטאלית מתשוקות היצר, מצב של "מת על שפת הים" - יאלץ להפריך תחילה את ארבע התפיסות הנזכרות ולאמץ את התפיסה של "ויסעו"!

צדיק בפרוה

אם נתבונן בארבע התפיסות השליליות הללו מזווית ראייה סימבולית, מעבר למשמעות הפשטנית, ניווכח שהסדר שבו הן מנויות במדרש הוא מהגרועה ביותר ועד לגרועה פחות. אלא שמשם שולל את ארבעתן מאחר שבכל אחת מהן ישנו חיסרון:

א. "התייצבו וראו" - שלילת ההסתגרות:

הפתרון הקל ביותר לבעיית הפחד מפני מרדף התאוות הוא - ליפול אל הים. לא במשמעות של התאבדות במצולות ים סוף, אלא במשמעות של בריחה מהתמודדות עם חומריות העולם, כך שהאדם אומר לעצמו: מאחר שהעולם הוא כה

כמו כן קשה להבין מדוע נשללו כל ארבע הדעות. אמנם שתי הראשונות הצעות שליליות המה - התאבדות או נסיגה מיעד הגאולה - אבל מדוע נשללת ההצעה "לעשות מלחמה כנגדן"? וכי לא למצב כזה התכווננו כאשר "חמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים", כפירוש רש"י "אין חמושים אלא מזויינים"? האמנם שוללת התורה רעיון של מלחמה באויבים הרודפים אחריך?! וההצעה "נצווה כנגדן", תפילה לבורא העולם שיושיענו - הלא היא לכאורה הטובה מכולן!

בדרך לקרוע את ים הסופיות

שני שלבים היו ביציאה ההיסטורית ממצרים. השלב הראשון: שחרור העבדים מהשעבוד במצרים ויציאתם מגבולותיה. השלב השני: קריעת ים סוף. עד אז עדיין לא השתחררו כליל מאימת המשעבדים ומחוייית הנרדפות. רק כאשר "ירא ישראל את מצרים מת על שפת הים" הושלמה כליל הגאולה ממצרים.

שני השלבים הללו משתקפים גם ב'יציאת מצרים' היומיומית במישור הנפשי: השלב הראשון בתהליך הוא השתחררות הנשמה האלוקית ממגבלות הנפש הבהמית הכובלת את שאיפותיה, על ידי החלטתה הנחושה שלא להיות כפופה לגחמותיו של 'פרעה', הוא היצר הרע.

אבל כל זה אינו אלא במישור ההתנהגותי בלבד, מישור שבו הנשמה מביעה את חירותה משלטון היצרים.

אך עדיין אין זו יציאה מושלמת, מפני שעדיין לא הגיעה למצב החיובי של 'עונג בקדושה'. אדרבה, העונג השלילי של תאוות העבר עודנו רודף אחרי האדם.

בהסתכלות לאחור, אל מעמקי נפשו, תשוקות העבר שלו קוראות לו לחזור למצרים, שם קיבל הכל "חינם מן המצוות"...

תופעה זו מוכרת בעולמם של בעלי-תשובה, אשר לאחר שכבר מרדו בשלטון החומר והשפעת החברה, והגיעו לחירות מעשית

פיצול אישיות

ב. "לא תוסיפון לראותם עוד" - שלילת 'נשוב למצרים':

אין כוונת כת זו, במשמעותה הסימבולית, לחזור לשעבוד פרעה, כפי שמשמע מפשט המדרש, שהרי זהו ההפך המוחלט ממטרת היציאה ממצרים. כאן מדובר בסכרא שלילית פחות מהקודמת, ועיקרה - 'לשוב לעבודת פרך' אצל הקב"ה...

אמנם יודע האדם שיש לו תפקיד בבריאה, והוא אמנם יבצע כל הוראה שיתנו לו. אין לו ברירה, מסכנ... שהרי "על כרחך אתה חי". אבל עושה הוא את עבודתו כעבודת פרך, ללא חיות, כעבד או כמי שכפאו שד, ללא התלהבות וגם ללא נקיטת יוזמה מעבר למה שנתחייב.

כללית, הוא מצוי בתפיסה ייאושית, שאיננה מאמינה ביכולתו לפעול משהו בחימום הסביבה, עד שאפילו את עצמו איננו מאמין שיצליח לחמם...

והריהו "רובץ תחת משאו", משא המצוות המפרכות, התפילות והברכות - הכל ללא חיות... אם יפגוש יהודי והלה יבקש ממנו טובה, יעשה זאת מצד החיוב בשולחן-ערוך המתחייב מהצו: "ואהבת לרעך כמוך". אבל הכל כ'עבודת פרך', ללא חוויה פנימית וללא התלהבות.

תפיסה זו מצוייה במשנתם הפילוסופית של אלו הרואים דווקא בעבודה סזיפית שכזו דרגת 'לשמה', כי לדעתם כל המצוות אינן אלא 'התבטלות אל המפקד' מתוך משמעת הלכתית יבשה, ללא עירוב הסיפוק הרוחני האישי. אחרת היא זה, לדעתם, 'שלא לשמה'... אך שגו ברואה, הן מבחינה הלכתית והן מבחינה פילוסופית. מבחינה הלכתית - כבר לימדנו הרמב"ם:

חומרי, עד שיתכן, חלילה, שפרעה וחילו ישיגו ניצחון מוחץ על הקדושה ועל הנשמה - אני אינני רוצה שום עסק עם עולם שכזה. מעדיף אני להסתגר בעולמי הרוחני, ולהפיל את עצמי לתוך 'ים של תורה'...

אלא מאי, מה בדבר זיכרון העולם שבחוץ? מה יהא על הזולת הזקוק לקירוב? מהי תרומתי לערעור ממשלת הזדון של הרוע והחומריות הגלובאלית של פרעה?... מתחמק האדם משאלות אלו בטענה: מדוע אני? וכי חסרים שלוחים למקום? ובכלל, זיכרון העולם ותיקונו הם תפקידו של הקב"ה, שהבטיח "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ". חובתי בעולמי היא הדאגה לסיפוק נשמתי, וכמבואר במסילת ישרים, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה'. על כן אשקיע עצמי ואצלול אל ים התלמוד תוך התנתקות ממגע עם חיל פרעה. 'אפול אל הים' וחסל...

הייצוג האקטואלי של גישה זו מצוי בחוגים הנרתעים משאיפה לתכלית האלוקית שהיא "נתאוה הקב"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים", ומעדיפים תמורת זה את התכלית האישית שהיא "נתאוה האדם להיות לי טרקלין בעליונים"...

בעבר היו מכנים הנהגה כזו "צדיק בפרווה"... אותה הוא עוטה על מנת שלא לקפוא בקור הסביבתי, שהרי את מזג האויר איננו יכול לשנות... על כן, הוא יוצא ידי חובתו בחימום עצמו בפרוותו וחסל!

מסקנה כזו כמוה כהתאבדות רוחנית - בריחה מהתמודדות עם התפקיד האלוקי הקורא לנו לזכך את העולם. מי שמחזיק בתפיסה כזו, הדבר מורה שאצלו עדיין לא נקרע 'ים הסופיות', והוא עדיין לא יצא ממגבלות האגו שלו. לו היתה מתגלית אצלו הפנימיות הנעלמת שבנשמה, היה מתמסר לחלוטין לאינטרס האלוקי, למרות כל הקשיים! על כן דעה זו היא הראשונה שנשללת.

ושגו גם מבחינה פילוסופית, כי אמנם בתחילת העבודה נדרשת קבלת עול 'בשה', בבחינת 'נעשה קודם לנשמע', אבל לאחר ההתבטלות הראשונית הבסיסית, נדרש גם ה'נשמע', כלומר, ההזדהות הפנימית, שהרי קיום מצוות ללא שיתוף ההכרה התודעתית והחוויה הרגשית מותיר את ה'אני' באדישות מוחלטת למטרותיו של הבורא, מתוך הסתפקות במשמעת טכנית כפורע חוב... והריהו כ'פוחלץ דתי', בחינת "ויפתוהו בפיהם... ולבם לא נכון עמו" (תהלים עח, לרלו).

גישה זו איננה נובעת מעודף דבקות ומחשש של 'שלא לשמה', אלא מחוסר אמונה בכך ש"סוף הטובה לבא בגללה", כלשון הרמב"ם. ההולך בדרך זו איננו מאמין שיש בכוחו של מעשה מצווה להשפיע בדרך כלשהי על העולם. המצווה בעיניו היא כעין 'נחמה' של הבורא, שאיננה מביאה לשום מטרה...

יתר על כן: נוח לו להגביל את מעורבותו במצווה רק לרובד ההתנהגותי שלו, בתקווה ש"והיה המחנה השני (הרובד ההכרתי והרגשי של ה'אני') לפליטה", וימשיך להכיר בחומריותו של היקום, וימשיך להתענג מתאוות העולם, בחינת פיצול האישיות בין ה'אני' ל'אנכי'...

אי לכך, גם הכת השנייה, המציעה 'לשוב למצרים', לעבודת הבורא בפרך - שלילית היא, ומוכיחה כי האדם עדיין נותר במגבלות ה'אני' שלו, וטרם נקרע 'הים שבנפשו'. אי לכך לא הגיע עדיין להתמזגות העונג הנשמתי הנעלם עם עונג הבורא ש"נתאווה להיות לו דירה בתחתונים".

הקנאים

ג. "ה' ילחם לכם" - ניהול 'קרבות מאסף':

הכת השלישית מחליטה להיאבק נגד השתלטנות הבלתי נסבלת של ה'פרענות' המאפילה על אור האלוקות והאמת שבעולם. על כן היא מתקוממת נגדה. אך לא כאנשי 'לשוב

אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא... אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזו. שהעובד על דרך זה, הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה.

העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם, ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה, אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה. ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד, ואין כל חכם זוכה לה, והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו, לפי שלא עבד אלא מאהבה. והיא המעלה שציוונו בה הקב"ה על ידי משה, שנאמר ואהבת את ה' אלהיך. ובזמן שיאהוב אדם את ה' אהבה הראויה, מיד יעשה כל המצות מאהבה.

וכיצד היא האהבה הראויה? הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שוגה בה תמיד כאילו חולה חולי האהבה, שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד, בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה. יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו, שוגים בה תמיד, כמו שציוונו "בכל לבבך ובכל נפשך". והוא ששלמה אמר דרך משל "כי חולת אהבה אני". וכל שיר השירים משל הוא לענין זה. (רמב"ם, הלכות תשובה, פרק י הלכות א.ג.)

הא למדת, שההלכה מצווה עלינו להרגיש חוויית עונג ואושר פנימי בקיימנו את המצוות, והיא ה'לשמה' האמיתית!

וחילו, איננה נובעת כלל ממניעים קדושים, אלא מן הטמפרמנט הסוער שלך:

...והיינו על דרך דוגמא מאשר אנו רואים למטה, שיש בני אדם שעיקר חיותם הוא כשפועלים דין [=עונש] בבני אדם, כנראה בחוש, כאשר ייקרה לבני אדם הללו אנשים עוברי עברה, תכף מתחמם לבבם ויתמלאו חימה וכעס להענישם ולהכותם מכות אכזרי ורציחה ממש, ובפועל ידם דוקא ולא ינחו ולא ישקטו עד עשות בהם פעולה הרעה בתכלית.

והיינו מצד שטבעם רע בעצם, על כן זאת הרעה שיפעלו בבני אדם תחיה אותם חיות וקיום נצחי, ובלעדו אין להם חיות כלל, ובכוא לידם פעולת הרציחה כאילו מתחדש נפשם מצד שזה חיותם...

והנה, הגם שילבישו הדבר לשם שמים, על שעבר עברה, אין זה אמת כלל! כי באמת הרי הוא ית' מלא רחמים וחסד, וכמו שכתוב (משלי טז, טו) באור פני מלך חיים, לפי שהוא מקור החיים ומקור הטוב והחסד ומקור התענוגים ואין פעולת הרע באה מחמתו כלל, כמאמר רז"ל (בראשית רבה פרשה נא) אין רע יורד מלמעלה ... אלא שזהו מצד מזג רוע הנפש מוטבעת מגבורות קשות להריע ולהעניש... (דרך מצוותיך פט, ב).

ואם אמנם מלחמתך איננה מלחמת קודש באמת, אלא פורקן של יצרי הרס ותכונות רעות, הרי ודאי שבאמצעים כאלו לא תצליח לגבור על כוחות הטומאה. דומה הדבר לכיבוי שריפה באמצעות נפט...

אין לנו על מי להישען

ד. "ואתם תחרישון" - שלילת 'השלך על ה' תפקידך'...

שיטת הכת הרביעית, "נצווה כנגדך", היא הנעלית מבין הארבע, בהיותה מסורה כליכולה

למצרים' שהתייאשו מתיקון העולם - אדרבה! כת זו מאמינה בעוצמתם של כוחות הקדושה לנצח את הקליפה, על כן מתגייסת היא מתוך מוטיבציה עצומה למאבק בכוחות החושך.

היכן הטעות שלהם? אמנם המאבק בקליפות כשלעצמו איננו מושלל, בפרט ש"וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים" כדי ללחום לכיבוש הארץ בכוח צבאי, אלא שהבעיה היא בעיתוי. לכל קו פעולה ישנו זמן מתאים, ומכיוון שלעת הזו התקבלה הפקודה האלוקית "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", יש לחתור כרגע למטרה ממוקדת זו: להאיר את העולם באור התורה, לזרום עם ההשפעה החיובית.

אין זה הזמן המתאים להסתבך במאבקי כח עם המצרים. כעת יש להסתער אל התכלית ב"בליץ קריג", ולא להתעכב על "טיהור נקודתי" מבית לבית...

ומה עוד, שהגישה המלחמתית, מלבד היותה מנוגדת למטלה העכשווית, ומלבד שהיא מביאה לבזבז כוחות - הרי תמורת המאבקים וההפגנות נגד חילולי שבת וניתוחי מתים, אפשר היה לנצל את אותם הכוחות להחדרת האור החיובי בעד הנחת תפילין, הדלקת נרות שבת ופעולות חינוכיות המרחיבות את אופקי הנשמה, שאז ממילא תיעלמנה התופעות השליליות.

זה היה הקו שהנחה הרבי מליובאוויטש זי"ע - להימנע ממאבק עם החושך, ותמורת זה להקדיש את כל המשאבים להפצת האור היהודי החיובי, דבר שהרבה בעלי תשובה בכל העולם עשרות מונים יותר מגישת הקנאות הלוחמנית נגד ה'כופרים'... ובפרט שבקרב חזיתי שני הצדדים סובלים אבדות...

מלבד זאת, מניין נובעת הגישה הלוחמנית הלזו? האמנם קיבלתם אישור למלחמתכם ממשה רבנו העומד עמכם כאן? הלא ייתכן שכל ההתלהבות הקנאית שלך לנופף בחרב ההתכתשות עם פרעה

לחתור קדימה

העבודה הנפשית המסוגלת לקרוע את ים הסופיות, היא הגישה שציונה הקב"ה למשה: "דבר אל בני ישראל ויסעו" - לחתור קדימה אל הר סיני לקבלת התורה. לא להסתגר מן העולם, ולא להתייחס למצוות התורה כעבודה מפרכת חסרת טעם. לא לזנוח את השליחות לשם ניהול קרבות בלימה, וגם לא לשבת בחיבוק ידיים ולהסתפק ב"השלך על ה' הבך". מה שנדרש הוא לשאוף להתקדם אל המטרה תוך התעלמות מכל המונעים והרודפים; להתעסק בחיובי, בהארת הסביבה והעולם כולו ובהכנתו למתן תורה.

שיטת "ויסעו" אל תוך הים איננה דוגלת במשימת התאבדות. הכת שגרסה "ליפול אל הים" - מטרתה היתה המצולות... לא כן מי שמקיים את "ויסעו". הוא איננו מתחשב לא בחיל פרעה ולא בגלי הים הגועשים. נושא הוא את מבטו אל האופק הרחוק, אל "הר הא' להים", לשם חותר הוא להגיע בנחישות נחשונית - רק זה מה שיקרע את הים!

"ויסעו" פירושו - חתירה קדימה כדי למלא את הרצון האלוקי, תוך ויתור על הנטיות האישיות לכאן או לכאן. לא אינטרס אישי, גשמי או רוחני, תחתון או עליון, מדריך את האדם הצועד קדימה, אלא המטרה שהוצבה בפניו.

דרך זו מגלה את העומק הנעלם של מסירות הנפש הפנימית, ואז, כאשר הים הסובייקטיבי שבנפשו נקרע, 'ים הקשיים הסביבתיים' האובייקטיביים נקרע אף הוא, עד שיציאתו ממיצרי החומריות היא מושלמת.

גישה זו תפלס את הדרך של כל יהודי לצאת ממיצריו, ואת הדרך של כלל ישראל להגיע אל 'קריעת ים הסופיות' של החומרנות הטבעית, תוך חתירה לאומית כללית להאיר את העולם באורה של הגאולה השלימה, בקיום הייעוד "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

(על פי ליקוטי שיחות, ג, שיחה לפרשת בשלח)

לדבקות לקב"ה ולביצוע רצונו. על כן איננה מסתגרת בפילה אל הים, ואף איננה נופלת בייאוש 'הדתיות המפרכת'. אדרבה, בטוחה היא שסוף־סוף יתבצע רצון ה', והיקום כולו יכיר באמת. על כן גם איננה פנויה לגיבוש אסטרטגיה כזו או אחרת, שכן מרוב מסירותה אין לה רצונות עצמאיים כלל.

אי לכך החליטה כת זו, שהיא מוסרת את כל האחריות למצב העולם לידי שמים. היא 'צווחת' אל הבורא ומתחננת אליו שהוא, הבורא, 'הפוך את חומריותו של העולם לקדושה...'

אפסיות האדם וחוסר יכולתו לחולל שינוי אמיתי בעולמו הפנימי והחיצוני, הם אצלה בבחינת עובדה מוגמרת. על כן היא מסתפקת ב"נצוח (לאלקים) כנגדן", והוא יושיענו...

בעקבות משיחא חוצפא יסגא ויוקר יאמיר, הגפן תתן פריה והיין ביוקר ומלכות תהפך למינות... והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים, בן מנוול אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו, פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו, ועל מה יש לנו להשען על אבינו שבשמים. (סוטה מט, ב).

כלומר, לאחר רשימת כל ה"צרות" של עקבתא דמשיחא, באה הצרה הגדולה ביותר - שיאמרו בצדקנות: אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים, ואנו פטורים מעשייה... (הרבי הרי"צ נ"ע - אגרות קודש, יב, אגרת ג'תתקה).

ואף שבגישה זו מתבטא הביטחון המוחלט בכך שהכל רק בידי שמים, הרי היהדות דורשת גם עבודה אישית מתוך השתדלות מירבית, כי בכוחו של יהודי לעבוד את ה' בשני הפכים - "הכל צפוי", ויחד עם זאת "הרשות נתונה!"

חולשתה של גישת "נצוח כנגדן" היא בפסיביות שלה, ובתלותה המוחלטת ב'שמיא', ללא נקיטת שום יוזמה וללא לקיחת אחריות לביצוע התפקיד של זיכוך העולם.

מאבק על הזהות

שאלה

היסוד הראשון שבו נתקל המעיין בחלק א של ספר התניא הוא שתי הנפשות שבקרבן של כל יהודי - הנפש האלוקית והנפש הבהמית.

שאלתי היא מה היחס בין נפשות אלו למושגים המוכרים "יצר הטוב" ו"יצר הרע" - האם מדובר באותו הדבר, ואם לא, מה בדיוק ההבדל ביניהם.

הבחנתי שגם התניא עצמו מחליף בין מושגים אלה לעתים מזומנות, כגון בפרק יג: "כמו שופט דיין האומר דעתו במשפט... כך היצר הרע אומר דעתו בחלל השמאלי שבלב, ומהלב עולה למוח להרהר בו, ומיד חולק עליו השופט השני, שהוא הנפש האלקית שבמוח המתפשט בחלל הימני שבלב, מקום משכן היצר הטוב".

אשמח שתעשו מעט סדר בדברים.

תשובה

אכן מדובר בשאלה מוכרת המתעוררת אצל רבים מהלומדים, וראוי להרחיב על כך מעט.

ראשית, יש להביא את דברי בעל התניא עצמו במקום אחר (תורה אור מקץ לח, ב), שה"יצר" איננו הנפש עצמה אלא חלק אחד וצד מסוים של הנפש: יצר הטוב הוא כינוי לנטיות הטובות של הנשמה הקדושה, ויצר הרע - לנטיות הרעות של הנפש הבהמית. נטיות אלו הן למעשה המידות שבלב, אבל הנפש כוללת, לדוגמא, גם כוחות שכליים, ואלו אינם חלק מן ה"יצר" (שם).

הסבר זה מבאר היטב את השימוש שעושה בעל התניא בכמה מקומות במונחים "יצר טוב" ו"יצר הרע", כגון בפרק ח: "היצר

הרע וכח המתאוה לדברים האסורים... היצר הרע וכח המתאוה לדברים המותרים למלאות תאוותו...". לאור המבואר לעיל מובן כי אכן, הכוח המתאוה שבנפש הבהמית הוא החלק המכונה - יצר הרע.

כך גם בקטע שציטטת מפרק יג: "היצר הרע אומר דעתו בחלל השמאלי שבלב" - דעתה של הנפש הבהמית נאמרת בלב (כפי שמתבאר לעיל פרק ט, שרצונותיה של הנפש הבהמית מתחילים בלב, בתאוה, ומשם הם עולים אל המוח), לכן מי שמביע את דעתו הוא היצר הרע - הכח המתאוה השוכן בלב.

אולם בעל התניא ממשיך: "ומיד חולק עליו השופט השני שהוא הנפש האלקית שבמוח" - דעתה של של הנפש האלקית

"לב לדעת" הנה תכנית לימוד יסודית בספר התניא, הכוללת מבחנים תקופתיים ושיעורי עיון וסיכום. במסגרת התכנית מתקיים מענה טלפוני לשאלות הלומדים בבידור כוונת דברי בעל התניא בספרו, ומשמעותם של דברים בעבודת ה'.

עומדים לא רק שני יצרים, אלא שתי "נפשות", כלומר, יש שני "אני", שכל אחד מהם הוא "אישיות" שלימה, מערך שלם של כוחות - שכל, רגש, מחשבה ופעולה, שהכיוון הכללי של כל אחד מהם מנוגד לחלוטין לזה של זולתו.

אם נחפש את הכוח המשותף העומד מאחורי הנטיות השונות של הנפש הבהמית, הרי זו העובדה שהיא מעמידה במרכז את צרכיה הטבעיים, וכל מגמתה בכל מעשיה ופעולותיה היא למלא ולספק אותם על הצד הטוב ביותר. מסיבה זו היא מכונה "בהמית", שכן כך בדיוק פועלת נפשם של כל בעלי החיים - למען סיפוק הצרכים הטבעיים.

אולם, הקשר של אדם מישראל אל הרוחניות ואל הקדושה איננו חלק מהצרכים הללו. בבסיס האישיות של האדם קיים גם רצון שונה מעצם מהותו - הרצון של הנשמה לדבוק בצור מחצבתה ולעשות את רצון בוראה. כלומר: ליהודי יש נפש נוספת, נשמה אלוקית, אשר פועלת באופן שונה לגמרי משאר בעלי החיים, והיא מותרת האדם מן הבהמה.

ספר התניא מבקש אפוא לעסוק לא רק בשאלת ההתנהגות של האדם, אלא בשאלת הזהות. לפי המבואר בתניא, המאבק בין טוב לרע המתחולל בקרבנו איננו מאבק על המעשה וההתנהגות בלבד, אלא על עצם מהותו וזהותו של האדם. בכך מניח התניא את היסוד לדרך העבודה לפי שיטת החסידות המבוארת בהרחבה בפרקים הבאים.

מתחילה במוח, שאיננו מכונה "יצר הטוב", ולכן כאן חוזר בעל התניא למושג "הנפש האלקית", ומסיים: "המתפשט בחלל הימני שבלב, מקום משכן היצר הטוב" - כאשר הדעה יורדת ומתפשטת אל המידות שבלב הרי היא נכנסת אל משכן היצר הטוב.

***

אולם מעבר לדברים אלה, חשוב להדגיש שהשימוש במושגים "נפש אלוקית" ו"נפש בהמית" איננו רק הרחבה של המושגים המוכרים "יצר הטוב" ו"יצר הרע", אלא הוא מבטא הסתכלות מחודשת על המאבק בין טוב לרע שבנפש האדם, והסתכלות זו היא אחד היסודות המרכזיים של ספר התניא.

העובדה שיש באדם נטיות שונות, ואפילו סותרות, אינה מחייבת את קיומה של יותר מנפש אחת (הרי גם בנפש הבהמית עצמה קיימות נטיות שונות הנובעות מארבעת היסודות שבה, כמבואר בסוף פרק א), זאת מפני שהנטיות השונות הללו הן רק צורות ביטוי שונות של מהות כוללת יותר, שהיא "נפשו" של האדם. השאלה האמיתית היא - מהו הכוח הבסיסי והיסודי שמוביל את האדם, שעומד מאחורי כל שאיפותיו ורצונותיו, מחשבותיו, פעולותיו וחלומותיו? זאת היא השאלה - התהייה הגדולה - "מי אני?"

לשאלה הזאת משיב בעל התניא (על יסוד דברי האר"י, כמצוין בתניא על אתר (ואכמ"ל להאריך ביסודות הדברים אצל הקדמונים)), שמאחורי הנטיות שבאדם

072-2219050

המענה הטלפוני פועל בימים אלה
בין השעות 13:30-15:30
ובין השעות 21:30-23:00

מקריעת הים עד בקיעת הנהר

משיחות כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע
בהתוועדויות שביעי של פסח
מסודרות לפי נושאים:

מהותו של יום / בין גזרי ים סוף
אז ישיר משה / ויצא חוטר מגזע ישי
והדריך בנעלים / כימי צאתך
בשפתי צדיקים / סעודת משיח

חדש!

להשיג בחנויות הספרים המוכרות
החל מר"ח ניסן

מבחן מסכם

המבחן בתוכנית הלימוד השנתית בלקוטי אמרים
יתקיים בשבוע שאחרי חג הפסח, בכפוף להנחיות.

פרטים מדויקים על אופן עריכת המבחן ומיקומו
יתפרסמו ביום ראשון כ"ג ניסן (אסרו חג)
במוקד הטלפוני של 'לב לדעת' 072-221-9050 שלוחה 3.

לקבלת שאלות חזרה ניתן לפנות לדוא"ל: lladaat@gmail.com

מייל: lladaat@gmail.com

לפרטים ויצירת קשר: 072-2219050

מענה אנושי בשלוחה 5,
בימים א-ה, בין השעות 13:00-15:30

ש"ת עם רבני 'לב לדעת': 072-2219050

שלוחה 2, בימים א-ה
בין השעות 13:30-15:30, 21:30-23:00